

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / Kasvatus- ja perhetyö

Sari Luoranen

OPETTAJIEN KOKEMUKSIA ESIOPETUKSESTA

Opinnäytetyö 2011

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

LUORANEN, SARI	Koululaisen kokemuksia esiopetuksesta
Opinnäytetyö	42+6
Työn ohjaaja	Lehtori Virve Remes
Toimeksiantaja	Kouvolan kaupungin perusopetuspäällikkö
Elokuu 2011	
Avainsanat	alkuopettaja, esikoululainen, esiopetus, koululainen

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mitä ovat esiopetuksen antamat valmiudet alkuopettajien näkökulmasta ja millaisia taitoja esiopetuksessa voisi harjoitella vielä lisää. Opinnäyte kohdennettiin Kouvolan alueen alakouluissa työskenteleviin alkuopettajiin. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina ja haastattelun runkona oli 14 kysymystä, joihin alkuopettaja sai vastata vapaasti. Kaksi opettajaa halusi nähdä ennalta kysymykset, jotta he voivat pohtia vastauksiaan.

Opinnäytetyö on luonteeltaan kvalitatiivinen, ja tiedonhankintamenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Opinnäytetyötä varten haastateltiin viisi alkuopettajaa kahdesta eri koulusta. Haastattelut tehtiin syyskuussa 2010. Lähes kaikki haastattelut nauhoitettiin ja purettiin teemoittain kirjalliseen muotoon.

Opinnäytetyön perusteella voidaan todeta, että alkuopettajat kokevat esiopetuksen erittäin hyödylliseksi lapselle. Näin lapsi oppii monia taitoja, joita koulussa tarvitaan. Sosiaaliset taidot nousivat vahvasti esille, etenkin oppilaan olisi hyvä osata odottaa omaa vuoroaan. Alkuopettajat korostivat myös ryhmässä toimimisen ja ohjeiden noudattamisen harjoittelua.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

LUORANEN, SARI

The level of readiness kindergarten gives for children entering school from an elementary teacher's point of view.

Bachelor's Thesis

42+6

Supervisor

Virve Remes, lecturer

Commissioned by

Kouvola city basic Education Manager

August 2011

Keywords

Elementary teacher, first grader, kindergarten, pre-school

The aim of this thesis is to find out the level of readiness kindergarten gives for children entering school from an elementary teacher's point of view. Also skills that should be taught more are studied. The thesis was done among the first and second grade (elementary) teachers who work in Kouvola area. Interviews were done individually by asking 14 questions, which the teacher was allowed to answer with her or his own words. Two of the teachers wanted to see the questions in advance, so that they had more time to think about the answers.

This thesis is qualitative and data management is done by theme interviews. Five elementary school teachers were interviewed for this thesis. The interviews were done in September 2010. Most of the interviews were recorded and then typed from the tapes to the written format.

Based on the results from this thesis, it can be said that skills learned in kindergarten are very useful for the children in their first school years. Children learn there many skills that are useful at school. Social skills were noticed to be very important. One important thing to learn is to be patient and wait for one's own turn. Elementary school teachers see that it is very important to learn to be part of the group and follow given rules.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	LAPSI JA ESI- JA ALKUOPETUS	7
	2.1 Esiopetusikäinen lapsi	7
	2.2 Esiopetus	9
	2.3 Koulukypsyysarviointi	11
	2.4 Koulukypsyuden arvioiminen lääkärin näkökulmasta	12
	2.5 Koulun odotukset esiopetukselta	13
	2.6 Alkuopetus	15
3	LAPSEN KOULUVALMIUDET	16
	3.1 Sosiaaliset taidot ja valmiudet	17
	3.2 Tunne-elämän valmiudet	20
	3.3 Motoriset valmiudet	21
	3.4 Taidolliset ja tiedolliset valmiudet	22
	3.4.1 Ilmaisutaito	22
	3.4.2 Luku- ja kirjoitustaito	23
	3.4.3 Matematiikan taidot	25
4	AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA ESIOPETUKSESTA	26
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
	5.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat	26
	5.2 Aineiston hankinta ja tutkimusmenetelmä	27
	5.3 Tutkimuksen eteneminen	28
	5.4 Tutkimuksen analyysi	28
	5.5 Tutkimuksen luotettavuus	29
6	TUTKIMUSTULOKSET	30
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	35
8	POHDINTA	36
	LÄHTEET	39

LIITTEET

Liite 1. Kirje rehtorille

Liite 2. Kirje rehtorille

Liite 3. Haastattelulupa opettajille

Liite 4. Haastattelun runko

1 JOHDANTO

Sain idean opinnäytetyön aiheeksi Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuspäälliköltä, joka halusi tietää opettajien sekä lapsien kokemia hyötyjä esiopetuksesta. Saimme ohjaavalta opettajalta luvan tehdä opinnäytetyön teoriaosuus opiskelutoverini kanssa yhdessä. Näin meiltä kuitenkin valmistui kaksi erillistä opinnäytetyötä. Minä keskityin alkuopettajiin, heidän mielipiteisiin esiopetuksesta ja siihen, onko siinä vielä kehitettävää ja opiskelutoverini siihen, mitä ekaluokkalaisille on jäänyt mieleen esiopetuksesta.

Olen kiinnostunut esiopetuksesta, koska kaksi vanhinta poikaani on käynyt esiopetuksen ja nuorimmainen käy parhaillaan. Koen esiopetuksen hyvin tärkeäksi. Tärkeä se on myös lapsille, koska silloin he ovat päiväkodin vanhimpia. Mielestäni on hyvin tärkeää kuunnella alkuopettajia, mikäli esiopetuksessa on jotakin kehitettävää tai jotakin taitoja, joita voisi harjoitella vielä lisää.

Olen huomannut työskennellessäni lastentarhanopettajana, että esiopetus toteutetaan hyvinkin eri tavoin eri päiväkodeissa. Joissakin päiväkodeissa on käytössä esikoulumateriaali, joissakin tehtäviä tehdään ruutuvihkoon. Kuitenkin esiopetuksella on hyvin tärkeä osuus ryhmätyöskentelytaitojen oppimiselle. On paljon lapsia, jotka eivät ole päivähoidossa, mutta aloittavat päiväkotityöskentelyn esiopetuksesta.

Esiopetus on arvostettua ja vanhemmat ovat ylpeitä, kun heidän lapsi aloittaa esikoulun. Myös lapset ovat innokkaita. Esiopetus auttaa lapsia saamaan vahvistuksia monille taidoille, kuten ryhmätyöskentelytaidoille ja oman vuoron odottamiselle. Oman vuoron odottaminen on joillekin vielä vaikeaa, etenkin, jos pitää odottaa omaa puheenvuoroaan. Useasti lapset innostuvat keskustelemaan niin, että puhuvat toisten puheiden päälle. Nämä ovat tärkeitä taitoja tulevaisuutta ajatellen.

Esiopetusta antavien lastentarhanopettajien toivotaan olevan päteviä ja esiopetukseen toivotaan tarpeeksi määrärahoja, jotta opetus toteutuisi suunnitelman mukaisesti. Alkuopettajat kokevat esiopetuksen hyvin tärkeäksi ja sen auttavan heidän työtään alkuopetuksessa. Alkuopettajat jatkavat siitä, mihin esiopetus päättyy.

Tämä opinnäytetyö pohjautuu VARSU – Varhaisen oppimaan ohjaamisen suunnitelmaan, jossa käsitellään motoriikkaa, omatoimisuutta, kognitiivista kehitystä sekä sosi-

aalisuuden kehitystä. Suunnitelma on tarkoitettu 3-6 -vuotiaille lapsille. Jokaisella osa-alueella on oma tavoitteensa, joita käsittelem tässä opinnäytetyössä eri teorioihin pohjautuen.

Perusopetuksen opetussuunnitelman sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ovat uudistuneet vuonna 2010. Perusopetuksen opetussuunnitelman muutoksiin ovat vaikuttaneet opetushallituksen lisäksi kuntaliitto, OAJ sekä THL. Lisäksi opetuksen järjestäjille on järjestetty sähköinen kysely, jonka palaute on otettu huomioon. Perusopetuksen ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden päivitykset ovat tulleet voimaan 1.8.2011. (Opetushallitus 2010.)

2 LAPSI JA ESI- JA ALKUOPETUS

2.1 Esiopetusikäinen lapsi

Esikouluikäinen, kuusivuotias lapsi, käy läpi suuria muutoksia fyysisesti, mutta myös tunne-elämässä ja ajattelussa sekä sosiaalisessa kehityksessään. Kuusivuotias tuntee harvahampaistaan ja pitkistä jäsenistään. Pikkulapsen pyöreys katoaa ja pääpaino on pituuskasvussa. Myös kasvojen mittasuhteet muuttuvat, alaosa tulee voimakkaammin esille ja samalla tulee tilaa rautahampaille. Kuusivuotiaalla on erittäin voimakas liikunnan tarve, mikä kertoo missä on kehityksen painopiste. Tässä iässä lapsi kieppuu, painii, juoksee, kiipeilee, roikkuu ja taiteilee kaikissa mahdollisissa paikoissa. Kuusivuotiaalle samanikäiset kaverit ovat hyvin tärkeitä. (Lautela 2009, 27–29.)

Lapsi ei voi saada aikuisilta niitä kokemuksia, joita hän saa vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa. Leikki on lasten toiminnan perusta, ja sen tärkein osa on lasten keskinäisyys. Lapset leikkivät mielellään enintään viiden lapsen ryhmissä ja valitsevat vain harvoin yksin olemisen tai aikuisen seuran päivähoidon vapaan toiminnan aikana. (Karlsson 2000, 55.)

Esi- ja alkuopetusikäinen lapsi on utelias, sosiaalinen ja innokas oppimaan. Lapsi tiedostaa ajatuksiaan ja nauttii omasta oppimisestaan ja onnistumisistaan. Lapsi on aktiivinen. Kiinnostuksen kohteet lisääntyvät vähitellen. Lapsi oppii itsestään ja ympäristöstään tutkimalla, kysymällä ja havainnoimalla. Lapsen oppimista on se, kun hän havaitsee ongelman, hänessä syntyy halu ratkaista ongelma. Ratkaistuaan ongelman hän on saanut vastauksen ja uteliaisuus on tyydytetty. Lapsi on valmis siirtymään uusien

haasteiden pariin. Uteliaisuus johdattaa lasta uusiin haasteisiin. Uteliaisuus synnyttää halun kokeilla uusia asioita. (Brotherus, Hytönen & Krokfors 2002, 73.)

Kuusivuotias on jo hyvin taitava ja innokas tarttumaan oikeaan työhön. Hän mielellään auttaa kotitöissä, kuten ruuan valmistamisessa, siivouksessa sekä pihatöissä. Tärkeää näissä töissä on se, että ne tehdään yhdessä, sillä kokemus yhteenkuuluvuudesta aikuisen kanssa merkitsee lapselle paljon. Nämä työt voivat olla myös inspiraation lähde leikille. (Lautela 2009, 30.)

Tämän ikäinen lapsi tulee helposti aikuisen luokse valittamaan: ”Ei ole mitään tekemistä”. Lause on yksi tyypillinen tunnusmerkki tässä kehitysvaiheessa. Pitkästyminen kertoo, että on tultu taitekohtaan, jolloin on pysähtymisen hetki, odotusta ja epävarmuuttakin. Leikin kulku on aivan toisen lainen kuin aikaisemmin. Leikkiä suunnitellaan nyt etukäteen ja leikkiin tarvittavia esineitä etsitään määrätietoisesti. Leikki jatkuu pidempään kuin aikaisemmin, ja se voi myös olla monen päivän projekti. Näin kuusivuotias opiskelee oma-aloitteisesti juuri niitä taitoja, joita kouluelämässä korostetaan ja tavoitellaan. Tyypillinen kuusivuotiaan leikki on majan rakentaminen ja siinäkin valtaosa ajasta käytetään sen suunnittelemiseen. Tärkeää on, ettei aikuinen ole leikkiä lapsen puolesta suunnittelemassa tai vetämässä leikkiä, vaan lapsi saa oma-aloitteisesti harjoittaa kehittymässä olevia taitoja omiksi kyvyikseen. (Lautela 2009, 31–34.)

Juuri ennen koulun alkua lapsella on aloitteellisuuden kasvun herkkyysaikaa. Kehittyneellä lapsella se tarkoittaa iloista tarttumista uusiin asioihin, uusien asioiden avointa kohtaamista. Parhaiten aloitteellisuus kasvaa vapaassa leikissä, jolloin jokaisella lapsella on mahdollisuus ottaa roolinsa leikin eteenpäin viemisessä. Majojen rakentelu on tästä hyvä esimerkki. Silloin täytyy suunnitella, hankkia materiaalit ja tehdä rakentelutyöt. (Jantunen 2009, 100.)

Kuusivuotiailla on paljon yhteistä murrosikäisten kanssa. Heille on tavallista rajojen kokeileminen. Lapsi tarvitsee aikuisen, joka asettaa turvalliset rajat, joita hän hakee. (Lautela 2009, 36.) Kuuden vuoden ikä on minuuden kasvun kannalta tärkeä vaihe. Minäkeskeisyyttä ei tulisi pitkittää, mutta se täytyy hyväksyä ja ymmärtää. (Jantunen 2009, 101.)

Seitsemannen ikävuoden tienoille osuu kehityksen kriisi. Olennainen psykologinen muutos on lapsen välittömyyden katoaminen. Luonnollinen suhtautuminen tapahtumiin muuttuu ja lapsi käy oikullisemmaksi kuin ennen, mutta lapsen tahdonalaisuus kehittyy. Lapsen itsearviointi ja minäkuva muuttuvat olennaisesti tämän kriisin aikana. Lapsi alkaa erottaa ihanneminän ja todellisen minän toisistaan. (Hakkarainen 2002, 45–47.)

2.2 Esiopetus

Lapsella on oikeus maksuttomaan esiopetukseen oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuotena. Esiopetukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja siitä päättää lapsen huoltaja. Esiopetukseen osallistuvat jo lähes kaikki kuusivuotiaat lapset. Kunnat vastaavat esiopetuksen järjestämisestä. Erillisen luvan perusteella esiopetusta voivat järjestää myös yksityiset perusopetuksen järjestäjät ja valtion oppilaitokset. Kunta voi myös hankkia esiopetuksen ostopalveluna. Esiopetus järjestetään kunnan päätöksen mukaisesti päivähoitopaikassa, koulussa tai muussa soveltuvassa paikassa. (Opetushallitus 2010.)

Esiopetuksen laajuus on vähintään 700 tuntia (keskimäärin neljä tuntia päivässä). Yhden opettajan esiopetusryhmässä saa olla enintään 13 lasta. Ryhmässä saa olla 20 lasta, jos ryhmässä on toinen koulutettu aikuinen. Oppimateriaalit ovat opetuksen lisäksi maksuttomia. Esiopetusta saavilla oppilaille on oikeus mm. maksuttomaan ateriaan, oppilashuoltopalveluihin ja maksuttomaan kuljetukseen, jos matka on yli viisi kilometriä tai se on vaarallinen. Esiopetuksesta säädetään perusopetuslaissa. (Opetushallitus 2010.) Esiopetusta voi antaa luokanopettaja tai lastentarhanopettaja sekä tietyin edellytyksin myös sosiaalikasvattaja tai sosionomi (AMK). (Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista).

Laajimmillaan esiopetus koskee kaikkea alle oppivelvollisuusikäisiin kohdistuvaa kodin ulkopuolista hoito-, kasvatus- ja opetustoimintaa. Esiopetus voidaan myös määritellä keskilaajasti 3-6 -vuotiaiden lasten kasvatus- ja opetustoiminnaksi. Suppeimmillaan se tarkoittaa vain kuusivuotiaiden tavoitteellista kasvatusta ja opetusta, kuten valtioneuvoston periaatepäätöksessä varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa on määritelty. Esiopetus nähdään osaksi varhaiskasvatusta ja suunnitelmalliseksi osaksi kuusivuotiaiden lasten kasvatusta ja opetusta. (Kallioniemi 2008, 18.)

Esiopetuksen tavoitteet ja sisältö määriteltiin maassamme ensimmäisen kerran esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa vuonna 2000 (Brotherus ym. 2002, 34–35). Opetushallitus on joulukuussa 2010 päättänyt Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista 2010. Esiopetuksen järjestäjien tulee ottaa käyttöön uusi opetussuunnitelma viimeistään 1.8.2011 (Opetushallitus 2010). Opetussuunnitelman perusteet on normi, joka toimii kehyksenä opetussuunnitelman laadinnalle. Opetussuunnitelma voidaan laatia kuntakohtaisena, alueittaisena tai päiväkotitai koulukohtaisena. (Opetushallitus 2010, 55.)

Esiopetuksen työskentely perustuu leikinomaiseen toimintaan, joka edistää myös lapsen kielellistä kehitystä sekä valmiuksia uusien asioiden oppimiseen. Toiminnassa otetaan huomioon lapsen tarve oppia leikin ja mielikuvituksen kautta. (Opetushallitus 2010, 11.)

Esiopetuksen tavoitteena on, että lapsen myönteinen minäkuva vahvistuu ja hänen oppimaan oppimisen taitonsa kehittyvät. Lapsi säilyttää oppimisen ilon ja innostuksen sekä uskaltaa luovasti ja rohkeasti kohdata uudet oppimishaasteet. Lapsi oppii pohdintaa oikeasta ja väärästä. Lapsi sisäistää yhteiskuntamme hyviä tapoja ymmärtää niiden merkityksen. Lapsi oppii ikävaiheensa mukaisesti ymmärtämään, miten terveyttä ja hyvinvointia ylläpidetään. Lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteetti sekä hänen kykynsä ilmaista itseään monipuolisesti kehittyvät ja vahvistuvat. Lapsella on mahdollisuus tutustua eri taidemuotoihin ja kulttuuriin. Lapsi kiinnostuu luonnosta ja saa käsityksen omasta riippuvuudestaan ja vastuustaan sekä luonnosta että rakennetusta ympäristöstä. (Opetushallitus 2010,7-8.)

Esiopetuksen keskeiset seitsemän sisältöaluetta ovat kieli ja vuorovaikutus, matematiikka, etiikka ja katsomus, ympäristö- ja luonnontieto, terveys, fyysinen ja motorinen kehitys sekä taide ja kulttuuri. (Opetushallitus 2010, 12 - 17.) Tarkoituksena ei ole, että eri sisältöjä opetetaan ja käsitellään tiedonalakohtaisesti. Tavoite- ja sisältöalueet on tarkoitettu lastentarhanopettajan toiminnan tueksi ja työvälineeksi. Opettajan tehtävänä on luoda oppimisympäristö, jossa tietty sisältöalue avautuu lapsille elämyksellisesti. Uskontokasvatus on sisältöalueen ”etiikka ja katsomus” alla. (Kallioniemi 2008, 19.)

Lapsen viihtymisen, kasvamisen ja oppimisen kannalta on tärkeää luoda luottamuksellinen yhteys lapsen vanhempien ja esiopetuksen henkilöstön välille. Opettaja laatii

lapsen esiopetuksen suunnitelman yhdessä vanhempien kanssa. Useimmat vanhemmat ovat halukkaita tekemään parhaansa lapsensa vuoksi. Ajatusten ja tiedon vaihtoa esiopetuksen aikuisten ja vanhempien välillä tarvitaan, jotta odotuksia voidaan täyttää. (Lummelahti 2001, 180, 184–185.)

Arviointia suoritetaan esiopetuksessa jatkuvasti opettajan ja lapsen vuorovaikutuksessa työskentelyn ja oppimisprosessin edetessä. Palautetta annetaan säännöllisesti käytävissä keskusteluissa opettajan ja huoltajien kesken. Arvioinnissa painotetaan lapsen kasvu- ja oppimisprosessin edistymistä. Lapsille voidaan antaa osallistumistodistus esiopetuksen päätteeksi, jossa voidaan kuvata järjestettyä esiopetusta. (Opetushallitus 2011.)

2.3 Koulukypsyysarviointi

Lapsen koulukypsyyttä arvioidessa huomioidaan kaikki tärkeät kehityksen alueet. Lapsi saattaa olla älyllisesti hyvinkin kehittynyt, mutta fyysisesti tai tunne-elämältään vielä hyvin kypsymätön. Mikäli lapsella on pikkulapsen piirteitä, viittaa se kouluvalmiuden puutteeseen. Myös sosiaalinen ja tunne-elämän valmiudet ovat tärkeitä taitoja koulutulokkaalle. Vaikeudet näissä taidoissa voivat johtua varhaisesta kognitiivispuutteesta kasvatuksesta. Lapselle on hyvin tärkeää, että hän saa elää jokaisen kehitysvaiheensa rauhassa. Jokainen kehitysvaihe vie oman aikansa ja jokainen vaihe luo pohjaa seuraavalle vaiheelle. Koulukypsä lapsi haluaa omasta halustaan kuunnella ja hän kykenee keskittymään. Koulukypsässä lapsessa herää tarve auktoriteetin kunnioittamiseen. (Lautela 2009, 37–38.)

Nykyisin puhutaan koulun valmiuksista kohdata eri kehitysvaiheissa olevia lapsia ja eri kulttuureista tulevia lapsia sekä tukea heidän oppimistaan eri tavoin. Keskeinen kysymys on se, missä määrin opetuksessa kyetään ja osataan ottamaan huomioon oppilaan yksilölliset piirteet. Kouluvalmiuden rinnalle on noussut käsite oppimisvalmius, jossa valmiuden problematiikka irrotetaan koulujärjestelmästä. On kuitenkin todettu, että lapsen tulevan kehityksen kannalta ei ole ratkaisevaa, milloin hän aloittaa koulun. Useat tutkimukset osoittavat, että lapsen oppiessa lukemaan viisi- tai kuusivuotiaana ei ole merkitystä. Sillä on merkitystä, miten lapsi osaa käsitellä ja yhdistellä oppimaansa sekä millainen käsitys lapsella on itsestään oppijana. Lapsen kokemat esiopetuksen sisällöt ja menetelmät ovat tärkeitä lapsen myöhemmälle oppimiselleen koulussa. (Brotherus ym. 2002, 230.)

Monet tutkijat korostavat, että esiopetuksen pitää olla kognitiivisemmin orientoitunutta. Lapsi saattaa selvitä paremmin koulussa, jos hän on esiopetuksessa osallistunut suunniteltuun kasvatustoimintaan ja saanut olla kiinnostunut toiminnasta pedagogisesti pätevien aikuisten kanssa. Tällaisessa kasvatustoiminnassa hän oppii tavan suhtautua oppimiseen. Lapsi valmistautuu koulua varten. Kuitenkin on tärkeää nähdä, mitä lapsi osaa kuin se, mitä lapsi ei osaa. Aikuiset voivat olla lapsille esimerkkinä ja auttaa heitä ymmärtämään perusvalmiudet kouluun. Erityisen tärkeää on myös, että lasta autetaan ymmärtämään ja selitetään hänelle asian sisältö. Tällöin hän saa uuden motiivin oppimiselle. Esiopetus täytyy suunnitella siten, että lapsi voi erilaisissa toiminnoissa opetella esimerkiksi symbolien ja merkkien ymmärtämistä. Esiopetuksen toiminnan täytyy sisältää ”kouluvalmiuksia”. (Brotherus ym. 2002, 231–232.)

2.4 Koulukypsyyden arvioiminen lääkärin näkökulmasta

Koulukypsyysarvioimiselle voidaan asettaa kriteerejä. Kun lapsi on selvästi koulukypsä, ei arvioiminen tuota ongelmia. Asia ei ole ongelmallinen silloinkaan, kun lapsi on selvästi vielä pieni, joka haluaa leikkiä. Näiden välissä on lapsia, joiden kohdalla joutuu pohtimaan monia eri näkökulmia. Opettajan ja lapsen kohtaaminen on tällöin suositeltavaa ratkaisua tehtäessä. Koulukypsyysarviointi voidaan tehdä päiväkodin tiloissa tai tulevassa koulussa. Joissakin kaupungeissa arviointi on keskitetty yhteen päiväkotiin tai kouluun, jonne saapuvat kaikki lähiseudun arviointia tarvitsevat. Useimmisissa kunnissa kouluvalmius arvioidaan yleisesti käytössä olevan menetelmän mukaisesti. Koulukypsyysarviointi voidaan tehdä monilla eri tavoilla. Joissakin kaupungeissa lääkäri on arvioinnissa mukana. (Kurppa 2009, 113–114.)

Lääkäri tutkii motoriikkaa, sujuuko kopittelu, hyppiminen eteen ja taakse, vaihtohyppy jne. Lapsen kanssa jutustelussa selviää paljon muistin kehitysvaiheesta. Tutkimukseen liittyy myös piirtelytehtäviä. Lapselle on piirretty valmiiksi kolmio, neliö ja ympyrä. Hän piirtää niiden alle omansa. Lisäksi lasta pyydetään piirtämään talo ja ihminen. Lääkärin tutkimuksesta selkeytyy kuva fyysisestä kypsyneisyydestä. Lääkäri tutkii, onko motoriikka kypsynyt oikealla tavalla ja onko kömpelyyttä, jolla on merkitystä oppimisen kannalta. Toinen tärkeä alue on kielen kehitys, mitä lapsi kertoo ja osaa ko hän kuvailla asioita. Tärkeää on myös, että lapsi puhuu selvästi, äännevirheitä voidaan kesän aikana harjoittaa. (Kurppa 2009, 113–114.)

Kouluvalmius käsittää myös lapsen sosiaalisen kypsyyden. Aikuisten kanssa tapahtuvissa kohtaamisissa voi jäädä huomioimatta pieni lastentarhalainen, joka tulee esiin vasta luokkahuoneessa, jossa kaikissa ympäristön tapahtumissa myötäeläminen vie huomion keskittävyyden ja voi johtaa jaksamisongelmiin. Levoton tarkkaavaisuushäiriöinen lapsi on helppo havaita. Lapsi voi kypsyä sosiaalisesti lykkäysvuoden aikana. Sosiaalisesti kypsä lapsi ottaa toiset huomioon. Mikäli lapsella on muuten valmiudet koulun aloittamiseen, mutta hän on sosiaalisesti kypsytön, ei lykkäys aina muuta lasta sosiaalisesti. Kypsytönmyys ei välttämättä katoa vuoden odottelulla. Jos kypsyys on hieman vinoutunut, saattaa kouluunmeno auttaa lasta parhaiten. Asiaa pitää katsoa myös koulun näkökulmasta. Lapsen sopeutuminen luokkaan voi olla vaikeaa, etenkin jos luokalla on muitakin haasteellisia lapsia. Valmista toimintamallia on vaikeaa antaa. Kun katsotaan 15 vuoden takaisista lastenpsykiatrian oppikirjan koulukypsyyden näkemystä, ei sen perusteella voisi huomattavaa osaa lapsista laskea kouluun. Usein puuttuu kyky olla paikallaan. (Kurppa 2009, 114–115.)

2.5 Koulun odotukset esiopetukselta

Joskus käy niin, että aloittavassa ensimmäisessä luokassa on oppilas, joka ei olekaan valmis koululaiseksi; hän ei jaksa sopeutua eikä jakaa yhteisiä asioita. Oppilas saattaa näyttää päällisin puolin ihan tavalliselta ja kokoiselta koululaiselta. Oppilaan yhteistyöskentely ei oikein suju ja hän ei osaa jakaa huomiota muiden kanssa. Niinpä hän häiritsee toisia oppilaita, tönii ja potkii. Oppilaan voimat eivät riitä ja hänellä ei ole intoa uusiin asioihin. Tämä esimerkki on hyvin tyypillinen siitä, että lapsi ei ole vielä koulukypsä vaan hänen olisi syytä vielä viettää esikoulussa toinen vuosi ja yrittää myöhemmin uudelleen. Usein käy niin, että mikäli lapsi lukee ja laskee, vanhemmat ajattelevat lapsensa olevan koulukypsä. (Jantunen 2009, 98–99.)

Tietysti opettaja haluaa ensimmäiseksi korjata tällaisen tilanteen, mutta esikouluun palaaminen tässä vaiheessa on myöhäistä. Päiväkotiin ei välttämättä pystytä enää järjestämään esikoulupaikkaa lapselle. Näin ollen opettaja joutuu sopeutumaan tilanteeseen ja keksimään oppilaalle jotakin fyysistä tekemistä. Tällaista voisi olla esimerkiksi pallon heittäminen tai potkiminen pihalla. Toisaalta oppilaalle pitää antaa riittävästi lepotaukoja. Yleensä muut lapset ymmärtävät tilanteen ja hyväksyvät sen. Liian aikainen oppija yleensä sopeutuu tilanteeseen, mutta se vie aikaa ja voimia lapselta. Nämä voimavarat tulisi kanavoida vielä fyysiseen kasvuun. Toisen lukuvuoden alussa var-

hainen oppija imee itseensä kertomuksia vaatien ympäristöltään täydellistä hiljaisuutta. Oppilas muistuttaa paljon muita seitsemänvuotiaita, kun he vuosi sitten aloittivat koulunsa. Sopeutuminen on hidas prosessi, eikä kaksi vuotta ole siinä mikään tavaton aika. Tulevaisuus näyttää, mitä kaikkea aikainen sopeutuminen on lapselta vaatinut. (Jantunen 2009, 99.)

Liikunnallisten tarpeiden ja fyysisten valmiuksien tulee olla kypsyneet ennen kouluun lähtöä. Kuuden vuoden ikävaiheessa lapsi kasvaa fyysisesti roimasti ja hänellä voi olla ylitsepursuava leikin ja liikkumisen tarve. Koulu ei pysty vastaamaan tällöin lapsen tarpeisiin. Joskus on käynyt niinkin onnellisesti, että koulussa on pystytty pidentämään välitunteja sekä leikkimään oppitunneilla, mikäli lapsella on vielä suurilta osin leikkimisen tarvetta. (Jantunen 2009, 99 - 100.)

Aika ennen koulun alkua on aloitteellisuuden kasvun aikaa. Mikäli lapsen aloitteellisuus on kehittynyt oikeanlaisesti, merkitsee se iloista tarttumista uusiin haasteisiin ja lapsi on avoin uusista asioista. Parhaiten aloitteellisuus kasvaa vapaissa ja omaehtoisissa leikeissä, jolloin jokaisella on mahdollisuus ottaa jokin rooli leikin eteenpäin viemisessä. Majojen rakentelu on tässäkin hyvä esimerkki. Siinä täytyy suunnitella, hankkia ainekset, tehdä voimaa vaativat työt ja viimeistellä. Erilaisille lapsille löytyy erilaisia tehtäviä, kullekin oman taitojensa ja halujensa mukaan. (Jantunen 2009, 100.)

Lapsen oppimisen kannalta on tärkeää rakentaa hyvä motivaatiohalu. Tähän auttaa virikkeellisen ja monipuolisen toimintaympäristön luominen. Keskeistä on, että opettaja ohjaa ja auttaa tarvittaessa. Kuitenkin oppiminen ja ajattelu vaativat työtä ja harjoittelua sekä pitkäjänteisyyttä. Lapsen oppiminen perustuu hänen aikaisemmille tiedoilleen taidoilleen ja toiminnoilleen. Lapsi on aktiivinen ja tutkiva oppija ja oppimisessa korostetaan ongelmakeskeistä lähestymistapaa. (Brotherus ym. 2002, 75.)

Koulun opettaja voi odottaa lapsilta tietynlaista aloitteellisuutta, kuten kyky leikkiä ja ottaa rooleja, mutta jossakin määrin myös kykyä odottaa omaa vuoroa. Odottamista tarvitaan, koska kaikkea ei aina voi saada heti. Malttamattomuutta voi olla vielä koulussa. Se saattaa myös kertoa innostuksesta, mutta jonkinlainen tarve järjestykseen alkaa muotoutua jo ennen kouluikää. Tämän järjestyksen asettaa paikalleen koulun opettaja, joka on myönteinen auktoriteetti ja jonka tottelemiseen lapsilla syttyy heti tarve. Kuitenkin kaiken kasvatustyön perustana on jatkuvan perusturvallisuuden tunteminen ja kokemus, että voi tulla rakastetuksi. Näin lapsi luottaa ympäristön huolen-

pitoon. Lapsille annetut lupaukset täytyy pitää. Luottamuksesta syntyy kunnioitus aikuista kohtaan. Myös rytmillä on merkitystä. Asiat tehdään tietyssä järjestyksessä. Se luo se lapselle järjestystä. Se luo elämyksen siitä, että kaikki hoituu. (Jantunen 2009, 100–101.)

Vuoden lopussa syntyneillä lapsilla on enemmän tunne-elämän ongelmia, masentuneisuutta, käytöshäiriöitä, levottomuutta ja keskittymisvaikeuksia. Tärkeä selittävä tekijä tähän on syntymäaikaan liittyvä ero kypsyydessä. Vuoden alussa syntyneet lapset ovat keskimäärin kypsempiä kuin vuoden loppupuolella syntyneet. Kun samana vuonna syntyneet lapset käyvät samaa luokkaa, joutuvat kaikki lapset samalla ”lähtöviivalle”. Heille annetaan samanlaisia tehtäviä. Kypsymättömät lapset kokevat enemmän epäonnistumisia ja he keskittyvät huonommin kuin kypsemmät luokkakaverit. Joskus koululykkäys vuodella voi olla mielekästä lapsen kehitykselle. Mielenterveyden näkökulmasta on aivan välttämätöntä, että koulu yhteisönä kykenee huomioimaan jokaista lasta erikseen yksilöllisen opetussuunnitelman puitteissa. (Almqvist 2009, 108.)

2.6 Alkuopetus

Alkuopetus jatkaa siitä, mihin esiopetus jää. Ikäkausididaktinen lähtökohta velvoittaa sekä esi- että alkuopetusta ja sitoo ne toisiaan täydentäväksi jatkumoksi. (Brotherus ym. 2002, 230.)

Perusopetuksen on annettava mahdollisuus monipuoliseen kasvuun, oppimiseen ja terveen itsetunnon kehittymiselle. Perusopetus lisää yhteisöllisyyttä. Oppimisympäristön tulee olla sellainen, joka tukee yksilön terveyttä ja kasvua. Sen on oltava fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen. Alkuopetuksessa tulee ottaa huomioon varhaiskasvatuksen, erityisesti esiopetuksen antamat valmiudet. Esi- ja alkuopetuksesta on rakennettava selkeä ja johdonmukainen kokonaisuus. Opetuksessa otetaan huomioon erilaiset oppijat. (Opetushallitus 2004, 14–18.)

Vuosiluokkien 1-2 Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen keskeinen tehtävä on jatkaa jo kotona, varhaiskasvatuksessa, erityisesti esiopetuksessa, alkanutta kielen oppimista. Opetuksen tulee olla kokonaisvaltaista, kaikki kielen osa-alueet kattavaa oppilaan arkeen liittyvää suullista ja kirjallista kommunikaatiota, joka tulee oppilaan yksilöllistä kielenoppimista. (Opetushallitus 46–47.) Matematiikan opetuksen ydintehtävinä ovat matemaattisen ajattelun kehittäminen, keskittymisen, kuuntelemisen ja kommuni-

koinnin harjaannuttaminen sekä kokemusten hankkiminen matemaattisten käsitteiden ja rakenteiden muodostumisen perustaksi (Opetushallitus 2004, 158).

Ympäristö- ja luonnontiedon opetuksen tavoitteena on, että oppilas oppii tuntemaan ja ymmärtämään luontoa ja rakennettua ympäristöä, itseään ja muita ihmisiä, ihmisten erilaisuutta sekä terveyttä ja sairautta (Opetushallitus 2004, 170). Uskonnon opetuksen tehtävänä on tarjota oppilaalle tietoja, taitoja ja kokemuksia, joista hän saa aineksia identiteetin ja maailmankatsomuksen rakentamiseen (Opetushallitus 2004, 204). Elämänkatsomustiedon ydintehtävänä on tukea oppilaan kasvua ja antaa hänelle välineitä tutkia ja rakentaa elämäntatomustaan ja maailmankuvaansa (Opetushallitus 2004, 216).

Musiikin opetuksessa on keskeistä oppilaiden musiikillisen ilmaisun kehittäminen leikinomaisessa ja kokonaisvaltaisessa toiminnassa. Opetuksen tulee antaa oppilaalle kokemuksia monenlaisista äänimaailmoista ja musiikeista sekä rohkaista häntä ilmaisemaan ja toteuttamaan omia mielikuviaan. (Opetushallitus 2004, 232.) Kuvataiteen opetuksessa tulee harjoittaa monipuolisesti aistihavaintojen tekoa ja mielikuvituksen käyttöä. Lähestymistapa on leikinomainen. (Opetushallitus 2004, 236.)

Käsityön opetuksen ydintehtävänä on perehdyttää oppilas käsityötietoihin ja -taitoihin sekä herättää hänen kriittisyytensä, vastuuntuntonsa ja laatutietoisuutensa työskentelyssä ja materiaalivalinnoissa. (Opetushallitus 2004, 242). Liikunnan opetuksessa tulee ottaa huomioon oppilaan valmiudet sekä yksilölliset kehitysmahdollisuudet. Opetus toteutetaan leikinomaisesti kannustavassa ilmapiirissä ja se etenee motorisista perustaidoista kohti lajitaitoja. (Opetushallitus 2004, 248.)

3 LAPSEN KOULUVALMIUDET

Yleisen käsityksen mukaan kouluvalmius tarkoittaa lapsen selviytymistä ensimmäisellä luokalla. Kasvatuksella on tärkeä rooli lapsen kouluvalmiuksien kehittäjänä, jotta lapsen osaamisen taidot voivat harjaantua, vaaditaan siihen yhteistyötä monien eri tahojen, kuten esimerkiksi päiväkodin, terveys- ja sosiaalipalveluiden kanssa hyvin varhaisessa vaiheessa. Lapset ovat yksilöitä, joiden välillä voi olla suuriakin eroja, milloin lapsi on kouluvalmis. (Kallio & Mäki 2000, 11 - 12.)

Yksilöiden väliset erot kehityksen eri alueilla ovat suuret koulutulokkailla. Lapset eivät myöskään etene tasaisesti kehityksessään. Lapsilla on takanaan hyvin erilaisia kokemuksia. Koulussa on tärkeää aluksi oppia opiskelemaan ja noudattamaan koulun sääntöjä. Tärkeänä tavoitteena on lukemisen, kirjoittamisen ja matematiikan oppiminen. Oppimisvaikeuksia voi aiheuttaa kehityksen muita hitaampi eteneminen, tuen puute tai riittävien kokemusten puute. (Lyytinen & Korkiakangas 1998, 160.)

Koulukypsä lapsi on rauhoittunut, eli hän haluaa omasta tahdostaan kuunnella ja kykenee keskittymään. Kun lapsi on saanut riittävästi harjoitella liikkuen, leikkien ja toimien sopivassa oppimisympäristössä, hänestä itsestä nousee oma tahto järjestykseen kuusivuotiaan oppimisjakson päätteeksi. Tämä on yksi tärkeimpiä perustoja alkavalle koulutyölle. Tässä vaiheessa lapsessa herää tarve auktoriteetin kunnioittamiseen, joka ilmenee opettajan ihailuna. (Lautela 2009, 38.)

Professori Liisa Keltinkangas-Järvinen (2004) on tutkinut temperamentin vaikutusta kouluelämään. Oppilaan temperamentin ja hänen koulumenestyksensä välillä on yhteys. Temperamentti vaikuttaa sekä oppilaan yleiseen sopeutumiseen että varsinaiseen koulumenestykseen. Mikäli oppilas on sopeutuvainen ja rauhallinen ja suhtautuu uusiin asioihin myönteisesti, koulunkäynti helpottuu. Hankaluuksia koulunkäyntiin voi tulla, jos oppilas häiriintyy helposti ja hänellä on taipumusta hermostua helposti. Tällöin lapsi voi alkaa inhota koulua ja oppia, että hän on huono tai viallinen sekä hän tuntee, että aina häntä moititaan. Opettajan rooli on erittäin tärkeä. Opettajan pitää motivoida oppilasta ja hyväksyä lapsi sellaisena, kuin hän on. Opettaja ei saa leimata lasta pahaksi tai hankalaksi. Lapset kyllä käyttäytyisivät hyvin, jos he vain osaisivat. Vanhempien rooli on myös tärkeä. Vanhempien tulee suhtautua lapseen myönteisenä, sellaisena kuin hän on. Mikäli lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi, hän suhtautuu myönteisemmin sekä kouluun että kotiin. Näin hän jaksaa taas yrittää oppimista. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 90 – 91; Keltikangas-Järvinen 2004, 263 – 272.)

3.1 Sosiaaliset taidot ja valmiudet

Sosiaalisten taitojen määritelmä: *Yleisesti sosiaaliset taidot voidaan määritellä sosiaalisesti hyväksyttäväksi opituksi käyttäytymiseksi, joka luo edellytyksiä ihmisen rakentamaan vuorovaikutukseen toisten kanssa. Käyttäytyminen tuottaa positiivisia tuloksia ja auttaa välttämään negatiivisia seurauksia. Sosiaaliin taitoihin kuuluvat tietyt vuo-*

rovaikutustaidot, joista sosiaalisesti taitava henkilö suoriutuu onnistuneesti. (Kauppila 2005, 125.)

Sosiaaliset taitojen merkitys voidaan nähdä läpi koko elämän. Sosiaalisista taidoista on kyse silloin, kun tavataan ihmisiä ja heidän kanssa ryhdytään keskustelemaan tai ystävystytään. Sosiaalisia taitoja tarvitaan erilaisiin ryhmiin sopeutuessa. Sosiaaliset taidot ovat hyvin erilaisia ihmisen iästä riippuen. Koulussa tunnistetaan helposti oppilaan sosiaaliset taidot, jotka liittyvät luokkakäyttäytymiseen tai oppimiseen. Tällaisia taitoja ovat esimerkiksi oppilaan kuuntelemisen taidot, kavereiden hyväksyminen ja yhteistyötaidot ryhmissä, sääntöjen noudattaminen ja opettajan miellyttäminen. Puutteelliset sosiaaliset taidot voivat johtaa ongelmatilanteisiin luokkahuoneessa ja syrjäytymiseen. (Kauppila 2005, 125.)

Sosiaalisten taitojen puute voi johtua siitä, että lapsi ei ole saanut riittävästi sosiaalisten taitojen opetusta, eikä hänellä ole ollut hyvää mallia. Kuitenkin merkittävä osa sosiaalisista taidoista hankitaan havaitsemalla toisten käyttäytymistä. Taitojen puute voi johtua siitäkin, että ihmisen kokemat psykologiset ongelmat estävät sosiaalisten taitojen kehittymistä. Tällaisia voivat olla ahdistus tai alkoholismi. Ne johtavat erilaisiin häiriöihin sosiaalisissa suhteissa ja vaikeuttavat taitojen omaksumista. Ympäristölläkin on vaikutusta sosiaalisten taitojen oppimiseen. Ympäristön stressitekijöitä voi olla esimerkiksi traumaattiset kokemukset. Sosiaalisten taitojen puute voi johtua myös siitä, ettei ihminen ole saanut riittävästi vahvistusta omalle käyttäytymiselleen. Uudessa tilanteessa on vaikeaa harjoittaa sosiaalisia taitoja. (Kauppila 2005, 129 - 130.)

Opettajat joutuvat kohtaamaan haasteena sosiaalisten taitojen opettamisen. Lapsi ei saavuta luonnostaan sosiaalisia taitoja, vaan ne opitaan ryhmissä ja mallintamalla vanhemmista. Vanhemmiltaan lapsi saa sosiaalisten taitojen harjoitteluun tarvittavaa luottamusta ja positiivista palautetta. Keskeisiä perustaitoja, joita opetetaan ovat: itsensä ja muiden esitteleminen, kuunteleminen, keskustelun aloittaminen, keskustelutaidot, kysyminen ja neuvon tiedusteleminen, toisen vapaamuotoinen haastatteleminen, kohteliaisuuksien esittäminen ja vastaanottaminen ja avun pyytäminen. Vaativampia sosiaalisia taitoja ovat palvelutaidot, toisten tunteiden ja tunnetilojen ymmärtäminen, häviämisen taito ja jämäkkyuden osoittaminen. (Kauppila 2005, 126 - 128.)

Sosiaaliset taidot voidaan jakaa sanallisiin tai sanattomiin taitoihin. Sanattomiin taitoihin voidaan lukea esimerkiksi kuunteleminen ja katsominen toisten lasten kanssa.

Lapsen sanallisiin sosiaalisiin taitoihin kuuluu, että lapsi osaa kertoa omia mielipiteitään. Pienten lasten sosiaalisissa taidoissa korostetaan vuorovaikutuksellisia tekijöitä, kuten hymyileminen, tervehtiminen ja silmiin katsominen, toisten auttaminen ja huomioon ottaminen, liittyminen leikkeihin, ilmaisutaidot, jakaminen ja yhteistyö, auktoriteetin hyväksyminen, ongelmanratkaisutaidot, tunteiden ilmaiseminen sekä sopeutuminen ryhmään. Tärkeitä taitoja ovat myös kyky kuunnella toisia ja toimia järkevästi ohjeiden mukaisesti. Lapsi tarvitsee runsaasti palkitsevia kokemuksia, kun hän on vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa. Lapset tarvitsevat onnistumisen kokemuksia myös ikäisiltään lapsilta. Kun lapset kasvavat ja heille opetetaan sosiaalisia taitoja, he oppivat vaikeitakin sosiaalisia tilanteita. Lapset oppivat selviytymään ongelmatilanteista paremmin. (Kauppila 2005, 134 - 136.)

Koulukypsyydessä sosiaalinen valmius on vaikeinta arvioida. Koulukypsä lapsi osaa ottaa oman ja toisten edun huomioon. Hän pystyy tarvittaessa vain kuuntelemaan. (Jantunen 2009, 114.) Sosiaalinen vuorovaikutus edellyttää paljon joustavuutta, monimutkaista ajattelua ja nopeaa asioiden käsittelykykyä. Joskus puutteelliset sosiaaliset taidot voivat johtaa raivokohtauksiin. Sosiaalisia perustaitoja ovat esimerkiksi keskustelun aloittaminen, ryhmään mukaan tuleminen, vuorottelu ja joustavuus. (Greene 2006, 49 - 51.)

Joustavuuden ja turhautumisen sietokyky on myös tärkeä sosiaalinen taito. Tällaisia taitoja ovat esimerkiksi tilanteisiin liittyvien sosiaalisten vihjeiden ja merkityserojen huomioiminen ja niiden tulkinta, vihjeiden yhdistäminen aiempiin kokemuksiin sekä taito tunnistaa, miten oma käytös vaikuttaa muihin. (Greene 2006, 169.)

Seitsemänvuotiaissa lapsissa on havaittavissa selvää rauhoittumista. Vielä kuusivuotias saa helposti toiminnanpuuskia ja reagoi voimakkaasti ärsykkeisiin, seitsemänvuotias osaa olla rauhallinen ja itseensä syventynyt. Seitsemänvuotias lapsi on ylittänyt kuusivuotiaan lapsen impulsiivisen ja episodimaisen kypsyyssasteen. Vaikka seitsemänvuotias lapsi on edelleen itseensä keskittynyt, hänen ajattelunsa on jo sosiaalisempaa. Se on vakavampaa ja johdonmukaisempaa. Seitsemänvuotiaalle lapselle on ominaista kestävyys, pyrkimys jatkaa ja toistaa tyydytystä tuottavaa käyttäytymistä. (Jantunen 2009, 81.)

3.2 Tunne-elämän valmiudet

Kouluiän saavuttanut lapsi on läpikäynyt useita eri kehitysvaiheita, joista jokaisella on oma merkityksensä sille, millainen koululainen hänestä tulee. Persoonallisuuden ja mielenterveyden perustekijöitä ovat luottamus, onnistumisen kokemukset ja aloitteellisuus. Lapsella on suurempi käsityskyky ja tietoisuus ympäristöstä. Se tuo joskus lapselle hämmentäviä ja pelottavia kokemuksia. Mielikuvituksen, leikkien ja satujen avulla lapsi käsittelee pelottavia tunteita ja kokemuksia löytäen niihin ratkaisuja. Lapsi saa esikuvia, joihin hän samaistuu. Nämä perusasiat ovat tavallisesti lapsella kunnossa, kun hän aloittaa koulunkäynnin sinä vuonna, jolloin hän täyttää seitsemän vuotta. Tällainen lapsi kykenee hillitsemään omia sisäisiä yllykkeitään. Hän osaa odottaa omaa vuoroaan ja on yhteistyökykyinen. Lapsi on utelias ja tiedonhaluinen. Lapsi tuntee olonsa turvalliseksi koulussa, jossa on toisia lapsia ja vielä vieras aikuinen. Mikäli lapsi on fyysisesti terve ja normaalisti kehittyvä, hän on todennäköisesti kognitiivisilta ominaisuuksiltaan myös koulukypsä. Kaikenlainen toiminta ja tekeminen tuottavat lapselle mielihyvää. Tiedot ja taidot kehittyvät nopeasti ja se vahvistaa lapsen itsetuntoa, mikäli lapsi saa joskus onnistumisen kokemuksia tärkeissä asioissa. Kaikkein merkityksellisintä on se, että vanhemmat ja opettaja ovat lapsen tyytyväisiä ja hyväksyvät hänet sellaisena kuin hän on. (Almqvist 2009, 105 - 106.)

Kouluikäinen lapsi ymmärtää jo hyvin toisten ihmisten tunteita. Lasten kyky omien ja toisten tunteiden tulkintaan sekä tunneilmaisu kehittyvät asteittain muuta kehitystä myötäillen. Aikuisen tulee keskustella lapsen kanssa sekä omista että lapsen tunnekokemuksista. Tämä on tunne-elämän kehittymisen kannalta hyväksi. Myös säännöt ja niiden toteuttamisen valvonta edistävät tunteiden säätelyn kehitystä. (Nurmi 2006, 104 - 106.)

Hyvän itsetunnon kehittymisen kannalta on tärkeää keskittyä kotona ja koulussa lapsen hyviin puoliin, löytää lapsesta vahvuuksia ja tukea niitä. Myönteisen palautteen antaminen lapselle on hyvin antoisaa. Lapsi oppii tällöin kehittämään omia selviytymis- ja sopeutumiskykyjään paremmin kuin lapsen virheistä keskustelu. Koulun rooli korostuu lasten hyvinvoinnin kannalta. Opettajan antama huomio lapselle, koululuokan ystävyysuhteet ja onnistumisen elämykset kannattelevat lasta eteenpäin. Varsinkin vetäytyvät ja lyhytjänteiset lapset tarvitsevat koulu yhteisön myönteistä suhtautumista lapseen. Mikäli lapsi tuntee olevansa hyväksytty ja hän kokee olonsa turvalli-

seksi, lapsi rauhoittuu ja jaksaa keskittyä paremmin. Kuitenkaan oppilasta ei saa ver-
rata toisiin oppilaisiin. (Cacciatore ym. 2008, 16 - 17.) Silloin kun lapsi säilyttää vah-
van itsetunnon ja uskon oppimisen kykyihinsä, hän myös oppii helpommin (Karlsson
2000, 31).

Lapsella saa olla, ja pitääkin olla tunteita. Tunteiden käsittelyä on hyvä harjoitella.
Lapsen hellyys, lohtu, riemu ja kiukku tulee hyväksyä, jotta hän uskaltaa olla aito.
(Cacciatore ym. 2008, 92.) Lelut tuovat lapselle turvaa, etenkin se oma ”tunnelelu”.
Se tuo lapselle turvallisuutta ja sitä pitää kunnioittaa. Tunnelelu on tärkeä itsetunnon
kasvun työkalu. Tunnelelu lisää lapsen turvallisuutta. Päiväkotiin tai kouluun tuotu le-
lu lisää lapsen vahvemmuuden tunnetta. Hän saa siitä voimaa itselleen. (Cacciatore
ym. 2008, 199 - 200.)

3.3 Motoriset valmiudet

Koulutulokkaan on hyvä hallita omaa kehoaan, ainakin karkeamotorisessa mielessä.
Monipuolinen liikunta yhdistettynä musiikkiin on hyvää kehon harjoitusta. Kuitenkin
luontaisimmillaan lapsi harjoittaa kehoaan omaehtoisissa leikeissä. Vasta kouluiässä
lapsen liikunnallisuus alkaa sisäistyä. Sääntöleikit lisääntyvät, ja ne edellyttävät ha-
vaintokykyä, hoksaamista ja nopeita jalkoja, esimerkkinä kirkonrotta. Kouluun tulles-
sa lapsi kohtaa tietyn kynnyksen, jonka ylittämisen hän itse kokee tärkeäksi. Kynnyk-
sen ylittäminen kohottaa hänet uudelle tasolle, jolle hän on valmis nousemaan. Päivä-
kodissa ei tarvitse tehdä kaikkia niitä asioita, joita koulussa harjoitellaan. Koulussa tu-
lee alkaa selkeästi uudenlainen, terveessä mielessä koulumainen ilmapiiri tiedollisine
ja taidollisine haasteineen. (Jantunen 2009, 102.)

Motoristen taitojen kehittyminen on tärkeä osa lapsen kasvua ja kehitystä. Taitojen
kehittymistä seuraamalla saadaan paljon arvokasta tietoa. Lapsilla, joilla on motorisia
ongelmia, on usein myös vaikeuksia muilla kehityksen alueilla, esimerkiksi matemaat-
tisissa taidoissa, kielenkehityksessä ja tarkkaavaisuudessa. Lapsen motorista kehitystä
testataan neuvolan viisivuotistarkastuksessa. Yleisempiä karkeamotoriikan arviointi-
tehtäviä ovat yhdellä jalalla seisominen, yhdellä jalalla hyppääminen ja viivakävely.
Hienomotoristen taitojen arviointitehtäviä ovat kynäotteen arviointi, mallikuvien
piirtäminen ja ympyrän leikkaaminen. (Laasonen 2005, 197 – 203.)

Koulun aloittaminen merkitsee uusia haasteita lapsen hienomotorisille taidoille, kynäkäyttö kirjoittamisessa ja piirtämisessä lisääntyy. Tytöt yleensä hallitsevat poikia paremmin tehtävät, joissa vaaditaan näitä hienomotorisia taitoja, pojat taas menestyvät paremmin lihasvoimaa vaativissa suorituksissa. (Nurmi 2006, 75 - 76.) Piirtäminen ja askartelut antavat lapsille hienomotorista harjoitusta. Oikea kynäotteen käyttö on syytä korjata viimeistään esiopetusiässä. (Lummelahti 2001, 164.)

Kuusivuotiaalla lapsella on suuri tarve liikkua. Esikoulussa liikuntaa toteutetaan muun muassa liikuntaleikeissä, luontoretkillä, joukkuepeleissä ja jumppatunneilla. Liikunnan kautta motoriset taidot vahvistuvat. Hiihtämisen ja luistelun alkeiden opettelu kuuluu myös esiopetukseen. (Lummelahti 2001, 177 - 179.)

3.4 Taidolliset ja tiedolliset valmiudet

Lapsen tiedollinen kehitys on kiinteästi yhteydessä sosiaalis-emotionaaliseen kehitykseen. Lapsen tiedot karttuvat hänelle tärkeissä paikoissa, kuten kotona ja päiväkodissa. Esikoulussa lapsi tapaa erilaisia ihmisiä ja saa oppimista sekä sosiaalista kanssakäymistä edistäviä kokemuksia. Piaget'n mukaan uuden tiedon omaksuminen on lapsen ja hänen ympäristönsä kiinteän vuorovaikutuksen sekä aivotoiminnan kehittymisen tulosta. Tietoja ei voida suoraan siirtää lapselle vaan uusien asioiden oppiminen edellyttää lapsen oman toiminnan kautta tapahtuvaa oivaltamista. Piaget'n mukaan kehitystä eteenpäin vievät erityisesti älyllistä ristiriitaa herättävät tilanteet. Leikkitoiminnot auttavat lasta jäsentämään havaintojaan ja oppimaan uutta. (Lyytinen 2002, 87 - 89.)

Brotheruksen (2002, 61) mukaan oppiminen on yksilön ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. Vygotsky korostaa, että lapsen älyllinen kehitykseen vaikuttavat lapsen kokemuksen ympäristössä, jossa hän elää. Vygotskin mukaan lapsen psyykkinen kehitys on sosiaalinen prosessi. Piaget puolestaan korostaa aktiivista toimintaa. Lapsi luo itse ja rakentaa ymmärrystä. Sekä Piaget että Vygotski ovat samaa mieltä siitä, että tiedollisen kehityksen kannalta tärkeää on lapsen vuorovaikutus ympäristössä. (Brotherus ym. 2002, 68 - 69.)

3.4.1 Ilmaisutaito

Ekaluokkalaisten tulisi osata tehdä aloitteita, vastata aloitteisiin, kuunnella ja vaihtaa puheenvuoroja toisten kanssa eli hallita kommunikoinnin perustaidot, joita koulussa

tarvitaan. Huomattava osa kielen oppimisesta tapahtuu jokapäiväisessä lapsen ja aikuisen välisissä vuorovaikutustilanteissa. Merkittävää on se, kuinka paljon aikuisilla on aikaa ja mahdollisuuksia osallistua lapsen toimintaan, lukea lapselle, keskustella lapsen kanssa ja kuunnella häntä. Parhaimmat tulokset kielellisten taitojen ohjaamisesta saadaan silloin, kun ohjaus tapahtuu leikinomaisissa tilanteissa. Lapsi oppii pitämään luonnollisena kysymistä, vastaamista, asioiden kielellistä kuvaamista ja selittämistä, kun myös aikuiset käyttävät näitä ilmaisuja. (Lyytinen & Korkiakangas 1998, 119 - 121.)

Esiopetuksessa lasta rohkaistaan kertomaan ja keskustelemaan toiveistaan, mielipiteistään, tunteistaan ja ajatuksistaan. Ryhmässä lapsi totuttautuu kuuntelemaan ja keskustelemaan lasten ja aikuisten kanssa. Lapsi oppii myös odottamaan omaa puheenvuoroaan. (Opetushallitus 2010, 12)

3.4.2 Luku- ja kirjoitustaito

Lapsi tutustuu kirjoitetun kielen maailmaan yleensä hyvin varhain yhteisissä kirjanlukutilanteissa vanhemman kanssa. Pian lapsi ymmärtää, että kirjan sivuilla on kuvien lisäksi myös tekstiä. Lapsi ymmärtää myös, että lukijan puhe liittyy tuohon kirjan sivulla olevaan tekstiin. Tästä alkaa kehitys, jossa lapsi oppii erottamaan tekstin ja vähitellen myös kirjaimet. Ennen kouluikää opittu kirjainten nimeämistaito on selkein lukemaan oppimisen ennakoija. (Nurmi 2006, 92 - 95.)

Varhainen kielitaito luo pohjaa lukutaiton kehittymiselle. Sanaston, äänneiden sekä taivutussääntöjen oppiminen ovat kielen omaksumisen edellytyksiä. Viisivuotiaana lapsi yleensä hallitsee taivutusmuotoja ja sanojen yhdistelyä koskevat säännöt. Puheessa esiintyy myös aikakäsitteitä, kuten viikonpäiviä, kuukausia ja vuodenaikoja. Kuusivuotiaana lapsella on puheessaan käytössä keskimäärin noin 14 000 sanaa. Aikaisin puhumaan oppineet lapset tuottavat lauserakenteeltaan ja taivutuksiltaan muita monipuolisempaa puhetta varhain. Lapsen tulee osata sanojen taivutusmuodot sekä sanojen ja äänneiden yhdistämisen puheessaan ennen kuin pystyy siirtämään nämä taidot luettuun ja kirjoitettuun kieleen. (Lyytinen 2002, 92 - 100.)

Lapsen kielitaidossa alkaa viisivuotiaana näkyä viitteitä lukemaan oppimisesta. Lukutaitoa ennakoivassa ortografisissa taidoissa, kuten kirjainten nimeämisessä, on suuria eroja esikouluikäisten lasten välillä. Kielitaidon lisäksi lukemaan oppimiseen vaikut-

tavat myös monet muut tekijät, kuten motoriikka, tarkkaavaisuus, muisti, visuaaliset kyvyt, geeniperimä, motivaatio sekä ympäristöön liittyvät tekijät. (Gröhn 2003, 6 - 7.)

Esiopetuksessa lapsi tutustuu monipuoliseen kirjallisuuteen ja saa kokemuksia kirjojen käytöstä. Myös kirjastokäyntejä tehdään lasten kanssa. Päivittäiseen ohjelmaan kuuluu esikoulussa satujen kuunteleminen. Lapset saavat myös itse kertoa tarinoita ja satuja. Lapselle lukeminen ja lapsen kiinnostuksen herääminen kirjoja kohtaan tukevat lukemisen oppimistapahtumaa. Motoristen taitojen ja havaintotoimintojen harjoitukset ovat pohjana myös lukemisen ja kirjoittamisen oppimiselle. (Lummelahti 2001, 161 - 163.)

Sadutuksella tuetaan lapsen ajattelun ja kielen kehitystä. Sillä saadaan myös tietoa lapsen sanavarastosta. Sadutus on varhaiskasvatuksen menetelmä, jonka avulla aikuisen on lisäksi mahdollista oppia tuntemaan enemmän lasta. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 41.) Lasten kertomusten sanatarkasti kirjaamalla osoitetaan, että lapsen ajatukset ovat mielenkiintoisia ja kirjaamisen arvoisia. Toiminnan lähtökohtana ja sisältönä ovat lasten tiedot ja kokemukset. Sadutuksessa lapsille annetaan mahdollisuus omiin puheenvuoroihin ja aloitteisiin. (Karlsson 2000, 93.) Aikuisen toimiessa kirjurina, lapsi saa kokemuksen siitä, miten puhe muuttuu kirjoitukseksi. Aikuisen kanssa kirjoittaminen on suositeltavaa. (Korkeamäki 2011, 49.)

Nykyisin moni lapsi oppii lukemaan esiopetusvuoden aikana tai ennen sitä. Tämä kehitys on seurausta muuttuneesta kulttuuriympäristöstämme. Ympäristömme on täynnä sanallista ja kuvallista informaatiota. Pienet lapset pukeutuvat vaatteisiin, joissa on paljon tekstejä ja logoja. Ruokapurkeissa ja leluissa on myös paljon tekstejä. Näistä lapset poimivat ne, jotka heitä kiinnostavat, ja alkavat käsitellä niitä kyselemällä niistä. Pian he oppivat muistamaan, mitä missäkin lukee kuvina, logoina, joissa kirjaimen muodolla tai värillä on oma roolinsa. Kiinnostus kirjoitettua kieltä kohtaan jatkuu usein oman nimen ja muiden nimien tarkasteluna. Tämä on merkittävä vaihe oppimisprosessissa. Aikuisen tulee vastata tähän lasten mielenkiintoon rakentamalla sellaisia oppimisympäristöjä, joissa on lapsille tärkeitä tekstejä, kuten nimiä, auton merkkejä ja tuttuja logoja. Näistä teksteistä tutkitaan yhdessä kirjaimia, nimetään niitä ja verrataan alkukirjaimia. (Korkeamäki 2011, 48 - 49.)

Laulamisella tuetaan lapsen kielen oppimista, sillä laulaminen ja lapsen kielellinen kehitys kulkevat symbioosissa läpi varhaislapsuuden. Kielellä ja musiikilla on paljon

yhteistä. Musiikki ja kieli ovat molemmat vuorovaikutuksellista toimintaa ja molemmat perustuvat monella tavoin myös kuulemiseen ja kuuntelemiseen. Esiopetusikäisten lasten lauluesityksiä harjoitettaessa ja lasten laulujen tulkinnoissa kiinnitetään huomiota fraasien muotoihin, dynamiikkaan ja hyvään artikulaatioon. Musiikillisella esiopetuksella on merkitystä lapsen lukemaan ja kirjoittamaan oppimiselle. (Ruokonen 2011, 68 - 69.)

3.4.3 Matematiikan taidot

Lasten tulee oppia numerot, lukusanat, roomalaiset luvut ja lukumäärien esittäminen pisterykelminä. Myös lukujen lukeminen ja kirjoittaminen, esineiden laskeminen, peruslaskutoimitusten oppiminen, lukusanojen lausuminen ääneen ja niiden kirjoittaminen ja näiden taitojen käyttäminen arkielämän tilanteissa ovat myös hankittavia taitoja. Kirjan sivun etsiminen numeron perusteella ja rahan käsittely ovat tällaisia taitoja. Laskutaitojen kehittymiselle keskeinen edellytys on lukumääräisyyden ymmärtäminen. Lukumääräisyyden ja laskemisen kehittyminen on yhteydessä loogisen ajattelun kehittymiseen. (Nurmi 2006, 96 - 97.)

Esiopetuksessa luodaan pohjaa matematiikan oppimiselle. Tavoitteena on myös herättää kiinnostusta matematiikan oppimiseen. Esiopetuksessa ohjataan omaksumaan ja ymmärtämään matemaattisia käsitteitä ja kehitetään lapsen matemaattista ajattelua. (Opetushallitus 2010, 13.)

Esiopetuksessa harjoitetaan matemaattisia alkeiskäsitteitä luokitellen, vertaillen ja järjestykseen asettamisen avulla. Esimerkiksi helmiä voidaan pujotella tiettyssä väri- tai kokojärjestyksessä. Esikoululainen on kiinnostunut ajasta ja aikaa ilmaisevista käsitteistä. Kuukaudet ja viikonpäivät ovat jo tuttuja, mutta kuukausien järjestys voi olla vielä epäselvä. Vuodenajan käsite on myös vaikea. Etäisyydet ja matkat kiinnostavat myös esikoululaista. (Lyytinen 2002, 171 - 174.)

4 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA ESIOPETUKSESTA

Lahden ammattikorkeakoulusta on valmistunut opinnäytetyö ”Saatellen eskarista ekalle”. (Salonen & Paakkari 2009). Opinnäytetyö koostuu kahdesta osiosta eli käsikirjasta ”Saatellen eskarista ekalle” käsikirjasta tulevien ekaluokkalaisten vanhempien vertaisryhmän ohjaajille ja raporttiosiota.

Vuonna 2010 on valmistunut Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta sosionomiopiskelija Katja Vierren opinnäytetyö, jonka aiheena on vanhempien näkemyksiä esiopetuksesta. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Jokelan päiväkodin esikoululaisten vanhempien näkemyksiä esiopetuksen toimivuudesta ja käytännöistä esiopetuksen kehittämisen näkökulmista.

Jyväskylän yliopistosta vuonna 2000 on valmistunut Tarja-Tuulia Kallion ja Kristiina mäen pro gradu -tutkielma, jonka aiheena on kouluvalmius. Tutkielman tarkoitus on kartoittaa kouluvalmiustutkimuksia tekevien psykologien mielipiteitä kouluvalmiudesta.

Oulun yliopistosta vuonna 2008 on valmistunut Anu Virtasen pro gradu -tutkielma, jonka aiheena on ”Miten esiopetus näkyy alkuopettajan työssä”. Tutkielmassa käsitellään sitä, miten alkuopettajat kokevat esiopetuksen vaikutukset omassa työssään. Tutkielmassa selvitettiin myös, onko lasten kouluvalmius parantunut sekä ovatko lasten väliset erot pienentyneet esiopetuksen myötä.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat

Opinnäytteellä haettiin vastausta siihen, oliko alkuopettajien mielestä joitakin taitoja, joita esikoulussa olisi voinut harjoittaa vielä lisää. Esikoulu on tärkeä vuosi lapsille, etenkin kouluvuotta ajatellen. Esikoulun käyneellä lapsella on helpompi aloittaa koulu, kun hän on harjoitellut mm. ryhmässä toimimista.

Opinnäytetyöllä haettiin vastausta seuraaviin pääkysymyksiin:

Mitä ovat esiopetuksen antamat valmiudet alkuopettajan näkökulmasta?

Mitä taitoja esiopetuksessa voisi vielä harjoituttaa?

5.2 Aineiston hankinta ja tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni yhteistyökumppaniksi sain silloisen Kouvolan kaupungin perusopetuspäällikön. Nyt hän toimii Tähteenkadun koulun rehtorina. Yhteistyökumppani toivoi opinnäytetyön käsittelevän etenkin sosiaalisia taitoja.

Tarkoituksena oli haastatella 2 - 6 alkuopettajaa Kouvolan alueelta. Haastattelin viisi alkuopettajaa, jotka olivat vapaaehtoisia haastatteluun. Kaksi opettajaa olivat kokeneita opettajia, jotka ovat työskennelleet ammatissaan pitkään. Opinnäytetyö on laadullinen eli kvalitatiivinen, teemahaastatteluihin perustuva. Haastattelu pohjautui kyselylomakkeisiin. Osa haastatteluista nauhoitettiin. Kaksi haastateltavista koki, että heillä on niin vähän kertomista, joten nauhoitusta ei tarvittu. Sain kirjoittaa kahden opettajan haastattelun vastauksen rauhassa ennen seuraavaa kysymystä. Haastatteluihin meni aikaa yhdeltä vastaajalta noin yhden tunnin verran. Loppujen lopuksi sain haastatteluaineistoa hyvin. Haastattelut suoritin elokuussa 2010, minkä jälkeen litteroin nauhoitetut vastaukset mahdollisimman tarkasti. Näin aineiston käsittely teemoittain oli helpompaa. Tutkimuskysymys tarkentui litteroinnin ja ei-nauhoitettujen haastattelujen puhtaaksikirjoituksen jälkeen.

Eskolan ja Suorannan (1998, 86) mukaan haastattelulla saadaan aikaiseksi haastattelijan ja haastateltavan välinen vuorovaikutustilanne, joka muistuttaa keskustelua. Haastattelutilanteessa haastattelija johtaa keskustelua ja haastateltava vastaa. Haastattelun hyvänä puolena pidetään sitä, että kysymystä voidaan muokata haastateltavalle sopivaksi ja voidaan tehdä lisäkysymyksiä. Haastattelussa molemminpuolinen luottamus on tärkeää. Eskola ja Suoranta (1998, 87) painottavat, että haastattelun tulee olla vapaaehtoista. Tässä opinnäytteessä käytettiin teemahaastattelua. Tällä tarkoitetaan sitä, että opinnäytteen teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto puuttuu. Kysymysten järjestys saattaa myös muuttua. Tähän vaikuttavat alkuopettajien vastaukset. Näin lisäkysymysten teko on helpompaa. Teema-alueet pyrin käymään läpi opettajien kanssa keskustelemalla, jolloin sain monipuolista ja syvällistä tietoa siitä, mitä alkuopettajat toivovat esikoululta.

5.3 Tutkimuksen eteneminen

Olen tutustunut aiheeseen syksystä 2009 alkaen. Olen lukenut ja kerännyt tarvittavaa materiaalia opinnäytetyötä varten. Tutkimussuunnitelma esitettiin toukokuussa 2010. Haastattelin alkuopettajat elokuussa 2010. Talvella 2010–2011 keskityin tulosten analysointiin sekä olen jatkanut teorian kirjoittamista. Kesällä 2011 olen tarkistanut vielä teoriaosuutta sekä analysoinut haastateltavien vastauksia. Työ valmistui syksyllä 2011.

5.4 Tutkimuksen analyysi

Hirsjärvi ja Hurme (1988, 114–115) mainitsevat, että sisällönanalyysiä voidaan käyttää esimerkiksi haastattelujen avovastauksien analysointiin. Sisällönanalyysi on menetelmä, jonka avulla tehdään päätelmiä sanomien ominaisuuksista. Sisällönanalyysiä ohjaa keskeiseksi havaitut käsitteet. Sisällönanalyysissä lukemia ei tarvitse ilmoittaa kovin tarkasti, esimerkiksi kaksi kolmasosaa riittää. Teemahaastattelun sisältöä voidaan tarkastella yksittäisenkin lauseen tai sanan tasolla, esimerkiksi montako kertaa kynäote mainitaan tekstissä. Tällöin kohteena on merkitys, ei itse sana. Teemoittelusta painottuu, mitä kustakin teemasta on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95.)

Sisällönanalyysissä voidaan käyttää teoreettista analyysimallia. Teoriasidonnaisessa analyysissä teoria toimii analyysin etenemisen ja ohjauksen apuna. Aikaisempi teoria-tieto on tunnistettavissa tutkimuksessa, mutta se ei testaa kyseistä teoriaa. Analyysi voi tuoda esiin uusia ajattelumalleja. Aineistoa tutkimukseen voidaan kerätä melko vapaasti. Aineistoa analysoitaessa edetään ensiksi aineistolähtöisesti, jonka jälkeen otetaan teorian käsitteet mukaan. Tutkija käsittelee aineistoa ja teoriaosaa yhdistellen. Joskus tämä prosessi saattaa aiheuttaa uusiakin tuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98–99.)

Olen lukenut litteroitua aineistoa useasti ja olen verrannut sitä teoriaani. Opinnäytetyöni teemoihin liittyvää tekstiä löytyi litteroidusta aineistosta. Teemojen sisällöt luin useaan kertaan, jotta kokonaisuus hahmottuisi paremmin. Tällaisia olivat esimerkiksi sosiaalisten taitojen harjoittelu ja oman vuoron odottaminen. Pettymysten sietokyky nousi myös esiin litteroidusta aineistosta sekä teoriaosuudesta. Keskeisintä oli haastateltujen suhtautuminen esiopetukseen. Teemarunko ohjasi analyysin tekoa.

Haastateltujen vastaukset lajittelin teemoittain, joita sitten yhdistelin ja tein omia johtopäätöksiä. Listasin asiat, joita tuli haastattelussa usein esille. Seuraavaksi listasin kaikki teoriaan liittyvät tekstikohdat omaan luetteloon ja jatkoin analyysiä lukemalla luetteloita läpi saadakseni tarkempaa kuvaa tekstikohtien sisällöistä. Aineiston läpikäymisessä ja jäsentämisessä ongelmallisinta oli asioiden linkittyminen toisiinsa. Esimerkiksi oman vuoron odottamista esiintyi haastateltavien vastauksissa eri kohdissa.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tynjälä (1991) kirjoittaa artikkelissaan, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei voida löytää yhtä yhtenäistä käsitystä luotettavuuden arvioinnista. Yhdeksi tärkeäksi tekijäksi luotettavuuden kriteeriksi nousee totuus. Puhuuko haastateltava totta? Entä tutkija? Ei ole yhtä ainoa totuutta, vaan on olemassa useita totuuksia, eri yksilöillä on oma kokemuksensa ja totuutensa. Tällöin opinnäytteellä pyritään tavoittamaan tietty näkökulma ilmiöistä. Pyrin kuvaamaan opinnäytteen tuloksia niin, että ne kuvataan totuudenmukaisesti tutkimusaineiston perusteella. Pyrin myös tuomaan tutkimusaineistosta nousseet merkitykset monipuolisesti esille. Tuon esiin haastateltavien omin sanoin antamia tarkkoja vastauksia, jotta luotettavuus säilyisi. Hirsjärven ym. (2009, 232) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tarkka selostus tutkimuksen kaikista eri vaiheista. Aineiston keruun olosuhteista tulee kertoa tarkasti ja totuudenmukaisesti. Ydinasioita laadullisessa tutkimuksessa ovat henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kuvaukset. Tutkimuselosteita on hyvä rikastuttaa suorilla haastatteluteilla ja haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät ja tutkijan oma itsearviointi tilanteesta on hyvä kertoa.

Järvenpää (1997, 41) kirjoittaa tutkimuksessaan, että puhesitaatit antavat elävyyttä tutkimukselle ja hyviä tulkintavihjeitä lukijoille. Kun tutkija yrittää ymmärtää haastateltavan ajattelua haastattelutilanteessa, tärkeintä ei ole se, ymmärtääkö haastateltava kysymyksen vaan se, mitä haastateltava ymmärtää ja miten hän asiaa käsittelee (Doverborg & Pramling 1998, 50). Haastateltavat olivat hyvin innokkaita keskustelemaan teemoistani, kuitenkin samansuuntaisia vastauksia ilmeni lähes jokaiselta vastaajalta eri kysymyksissäni. Olen pyrkinyt selittämään haastattelujen tulokset johtopäätöksissä.

Tutkimuksen alussa hankin asianmukaisesti tutkimusluvut koulun rehtorilta alkuopettajien haastatteluihin. Haastattelun alussa kerroin myös alkuopettajille, ettei haittaa, jos ei vastaa kaikkiin kysymyksiin. Kerroin myös opettajille, ettei kukaan muu minun lisäksi tule kuulemaan äänitteitä eikä kenenkään nimiä mainita tutkimuksessani. Nauhoitetun haastattelut hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Eskola ja Suoranta (1998, 214) toteavat, että tietty tutkimushavainto on ulkoisesti validi silloin, kun se kuvaa tutkimuskohteen sellaisena kuin se on. Tämän opinnäytteen luotettavuutta lisää se, että pyrin kuvaamaan mahdollisimman selkeästi ja tarkasti tutkimuksen työvaiheet. Alkuopettajien innostuneisuus tuotti haastatteluaineistoa riittävästi analyysiä varten. Myös Tuomi & Sarajärvi (2002, 138) korostavat, että tutkijan on annettava riittävää tietoa siitä, miten tutkimus on tehty. Näin lukija kykenee arvioimaan tutkimuksen tuloksia.

Tutkijan on kuvattava riittävästi ja tarkasti aineistoaan ja tutkimustaan, jotta lukija voi pohtia tutkimustulosten yleistettävyyttä ja siirrettävyyttä. Tulosten siirrettävyys toiseen tutkimukseen riippuu siitä, miten samankaltaisia tutkittu ympäristö ja sovellysympäristö ovat. Voidaan tutkia, ovatko tutkimustulokset säilyneet muuttumattomina, kun tutkimus toteutetaan samoissa olosuhteissa. Aina tämä ei ole mahdollista, koska tutkija voi esimerkiksi oppia paremman haastattelutekniikan. (Tynjälä 1991, 390–391.)

6 TUTKIMUSTULOKSET

Opettajien haastattelut on luokiteltu teemoittain.

Kaikki haastatellut opettajat olivat päteviä luokanopettajia. Kellään haastatelluista opettajista ei ollut esiopetustaustaa. Kaikki haastatellut opettajat kokivat esiopetuksen hyväksi. Opettajilta kysyttiin heidän kokemuksia esiopetuksesta.

”Siitä opetusjatkumo alkaa. Valmistava vuosi ennen koulua. Puheopetus voisi sisältyä esiopetukseen. Oikein hyödyllinen ja tarpeellinen. Älyttömän hyvä asia, upea.”

Opettajilta kysyttiin heidän toiveitaan kouluvalmiuksiin, sosiaalisiin, tiedollisiin ja taidollisiin valmiuksiin.

Esiin nousi sosiaalisia valmiuksia, joita tulisi harjoitella esikoulussa. Esikoulussa voisi harjoitella myös ohjeiden kuuntelua sekä annetussa tehtävässä pysymistä, keskeneräisen työn saattaminen loppuun. Käytöstapojen opettelu tuli haastatteluissa myös esille. Esiin nousi myös käyttäytyminen, joka yhden opettajan mukaan vie aikaa. Esikoulussa voisi harjoitella käytöstapoja sekä arkipäivän toimintoja, kuten käsien pesu. Ensimmäinen kouluvuosi on koulutaitojen ja käyttäytymistaitojen harjoittelua. Yhden opettajan mukaan nykyään kouluvalmiuksia on harjoiteltu esikoulussa riittävästi.

Sosiaaliset valmiudet, joita esikoulussa pitäisi harjoittaa koulua varten?

Neljä opettajaa nosti esille oman vuoron odottamisen tärkeyden. On tärkeää osata odottaa omaa vuoroa. Kaksi näistä opettajista lisäsi vielä, että lapsen on tärkeää oppia, ettei tarvitse aina olla ensimmäisenä kaikessa, oppilas ei ryntää aina jonon ensimmäiseksi. Yksi opettaja nosti esille rohkeuden, että oppilas uskaltaa kertoa ensimmäisenä koulupäivänä oman nimen ja vastata rohkeasti koululuokassa. Oppilas uskaltaa kävellä koulumatkan ja mennä rohkeasti vähän vieraampienkin lasten leikkeihin mukaan välitunnilla. Lähes jokainen opettaja kertoi ryhmätyöskentelytaitojen olevan tärkeää, oppilas osaa toimia erilaisissa ryhmissä. Oppilas ei voi toimia itsekeskeisesti, se on ”kitkettävä” lapsesta pois. Oppilaan on hyvä osata kannustaa ja huomioida toiset oppilaat. Eräs opettaja toivoo, että esikoulussa harjoiteltaisiin, tasavertaisuutta, jokaista lasta kohdeltaisiin tasavertaisesti. Kuitenkin sosiaalisten valmiuksien oppiminen ja harjoittaminen ovat lapsikohtaisia, lapset ovat erilaisia. Joillakin lapsilla on hyvät valmiudet, joillakin ei. Mitä taitoja/valmiuksia kotona ei ole opittu, niitä opeteltaisiin esikoulussa. Yksi opettaja toivoo vielä, että esikoulussa opeteltaisiin riitojen selvittämistä ja anteeksi pyytämistä. Yhden opettajan mukaan nykyään kouluvalmiuksia on harjoiteltu esikoulussa riittävästi.

”Mikäli oppilaalla on ekalla luokalla heikot sosiaaliset valmiudet, se syö opettajan energiaa.”

Tiedollisia ja taidollisia taitoja

Kynäote nousi esille kolmesti. On tärkeää pitää kynää kädessä oikein, jotta kirjoitustaito kehittyisi mahdollisimman selkeäksi. Kynäotetta on vaikea korjata isossa ryhmässä. Esiopetuksessa on enemmän aikuisia ohjaamassa kuin koulussa. Kaksi opettajaa kokee tärkeäksi, että lapsi osaa hakea tarvikkeita ohjeiden mukaan, esimerkiksi

saksien haku, kirjan saaminen esille sujuu jouhevasti. Kouluun tullessa lapsen ei tarvitse osata lukea. Mikäli lapsella ei ole kiinnostusta tulevaa koulua varten, esiopettajan tehtävä on herättää lapsessa kiinnostusta tulevaa koulutaipaletta varten.

”luokanopettaja jatkaa siitä, mihin lapset ovat päässeet esikoulussa. Toiveena on, että lapset olisivat samalla tasolla taitojen puolesta.”

Yksi opettaja kokee tärkeäksi satujen ja tarinoiden lukemisen. Sanojen merkityksen ymmärtäminen on tärkeää. Joskus oppilas on epävarma, onko ymmärtänyt asian oikein, joten sanallisia tehtäviä voisi myös harjoitella esikoulussa. Eräs toinen opettaja toivoo esiopetuksessa harjoiteltavan huolellisuutta. Se mitä lapsi tekee, hän tekee sen huolellisesti sekä tehtävät saatetaan loppuun. Jokaisen lapsen pitäisi osata kirjoittaa oma nimi.

Esikoulun käymättömyys

Kolmella opettajalla ei ole kokemusta siitä, että oppilas ei ole käynyt esikoulua. Kahdella opettajalla on ollut oppilaita, jotka eivät ole käyneet esikoulua. Toinen opettaja kertoo, että alussa erään oppilaan koulunkäynti oli ”kaaosta”, moni taito puuttui, kuten sosiaaliset taidot. Oppilaan havainnointikyky oli heikkoa ja hän katseli innoissaan muita lapsia vain, mutta ei osannut toimia heidän kanssaan. Oppilasta täytyi avustaa lähes kaikessa käytännön asioissa. Myös motivaatio koulutyöskentelyyn puuttui. Toisella opettajalla oli ollut muutamia oppilaita, jotka eivät olleet käyneet esiopetusta. Hän puolestaan kertoi, että erään oppilaan äiti tiesi lapsensa olevan vaikealuonteinen ja hänelle tulee vaikeuksia, mutta lapsi ei käynyt esiopetusta. Tässä tapauksessa erään opettajan mielestä lapsen olisi ollut hyvä käydä esiopetus, jossa hän olisi saanut harjoitella esimerkiksi sosiaalisia taitoja. Toisessa tapauksessa lapsi tuli suuresta perheestä ja lapsella oli hyvät sosiaaliset taidot ja lapsi pärjäsi hyvin koululuokassa.

Myönteisen minäkuvan tukeminen

Kaksi opettajaa toivoi, että esikoulussa löydetään jokaisesta lapsesta vahvuuksia sekä kehuaan lasta, kun on aihetta siihen. Kuitenkin kehuminen pitää tapahtua realistisesti, ei aiheettomasti. Eräs opettaja korosti jälleen rohkeutta, jotta lapsi oppisi tekemään asioita rohkeasti, sekä hän uskaltaa yrittää. Toinen opettaja koki tärkeäksi sen, että oppilaasta ollaan kiinnostuneita, häneltä kysellään ja hän saa kertoa eri asioita. Lei-

keissä kaikki lapset ovat mukana tasapuolisesti ja ketään ei kiusata. Yhden opettajan mukaan esiopetuksessa voisi korostaa erilaisuutta, ihmiset ovat erilaisia. Mikäli lapsi ei osaa tehdä tiettyä tehtävää, häntä ei eroteta joukosta.

Ongelmanratkaisutaitojen ja pettymyksen sietokyvyn harjoittaminen

Jokaisen haastatellun opettajan mukaan pettymystä esiintyy. Pettymyksiä saa olla. Kolme opettajaa toivoo, että esikoulussa järjestettäisiin harjoittelutilanteita lasten kanssa, jossa lapsi joutuu kokemaan pettymyksiä. Pettymyksiä olisi hyvä opetella sietämään, miten käyttäytyä pettymyksiä kohdatessa. Näin lapsi saa erilaisia ratkaisumalleja käyttäytymiseen pettymyksiä kohdatessa. Kahden opettajan mukaan lapsi voisi harjoitella kärsivällisyyttä, mikäli jokin tehtävä/asia menee pieleen, hän ei heti lannistu, vaan yrittäisi uudelleen. Lasta voisi ohjata tekemään asia huolellisemmin. Kaksi opettajaa kertoo erilaisten pelien ja leikkien olevan hyviä harjoituksia sietämään pettymyksiä. Peleissä opetellaan myös sääntöjä sekä niiden noudattamista. Huonoa pettymyksen sietokykyä oppilaalla voi esiintyä vielä toisella vuosiluokalla.

Yksilöllisyyden huomioiminen alkuopetuksessa

Jokainen haastateltu opettaja kertoi käyttävänsä erilaisia työskentelytapoja heikoimmille, esimerkiksi erilaisia tehtävävaihtoehtoja tai helpotuksia tehtävien tekemiseen. Oppilaiden ei tarvitse tehdä aina kaikkia tehtäviä. Joskus oppilaalle annetaan tehtäviä, joista saa valita itselleen sopivimman, omaa taitoa vastaavan. Aina yksilöllisyyttä ei voi huomioida. Yksilöllisyyden huomioimiseen voi vaikuttaa luokan koko, avustajan läsnäolo sekä jakotunnit. Pienemmässä ryhmässä yksilöllisyyden huomioiminen on helpompaa. Opetustilanteissa käytetään myös erilaisia työmenetelmiä, toinen oppii leikkimällä, toinen laulamalla. Oppilaan vanhempia rohkaistaan käyttämään erilaisia materiaaleja lapsensa apuna. Esimerkiksi matematiikan laskuissa voi käyttää apuna makaroneja. Esiintymistilanteissa innokkaimmille oppilaille annetaan puheliaampi rooli, hiljaisimmille pienempi rooli.

Esiopetuksen hyödyt

Kaikki haastatellut opettajat olivat lähes yhtä mieltä siitä, että perustyöskentelytaitojen harjoittelu on hyvin tärkeää. Lapsi osaa kirjoittaa oman nimen. Edelleen korostuu, että lapsi osaa odottaa omaa vuoroaan. Esiopetuksen hyötyjä ovat myös, että oppilas on tu-

tustunut kirjaimiin ja numeroihin. Pelien säännötkin mainittiin, sekä ryhmätyöskentelytaidot ja ryhmässä toimiminen. Yksi opettaja korosti sitä, että lapset tulevat erilaisista lähtökohdista, joten ne kaikki otetaan huomioon alkuopetuksessa. Ruokailutilanteet, siirtymätilanteet ja vaatteiden vaihtamisen opetteluun tärkeys nousi esille. Olisi hyvä, että nämä edellä mainitut tilanteet olisivat tuttuja oppilaille. Kaikki, mitä oppilaat ovat oppineet esikoulussa, ovat helpotusta alkuopetuksessa. Tästä mainintana saksien käyttö. Yksi opettaja toivoo, että ”vaikeat” oppilaat olisivat etukäteen tiedossa tai heidät olisi ohjattu etukäteen hoitoon. Yksi opettaja mainitsi vielä, että esiopetuksen hyötyinä on lapsen sosiaalisten valmiuksien karttuminen ja ryhmässä onnistuminen. Tiedolliset ja taidolliset taidot myös harjaantuvat.

Esi- ja alkuopettajien yhteistyö

Neljä opettajaa mainitsee tiedonsiirtopalaverin yhteistyön muodoksi. Yksi opettaja kertoo, että hän ei ole ollut keväisessä tiedonsiirtopalaverissa viime hetken opettajavaihdoksen vuoksi. Kaikki opettajat kuitenkin olivat sitä mieltä, että yhteistyö on hyvin vähäistä. Eräs opettaja toivoo, että tiedonsiirtopalaverissa voitaisiin käydä myös läpi tulevia ryhmäjakoja. Oppilas saisi sopivan ryhmän itselleen. Opettaja kertoi myös, että olisi mukava nähdä esiopetuksen ryhmäkuva.

Yhteistyön toimivuus

Jokainen opettaja kertoo, että se yhteistyö, mitä heillä on ollut, on mennyt hyvin. Yksi opettaja kertoo, että hän on joskus käynyt tapaamassa esikoulussa tulevia koululaisia.

Kehittämisideat esiopetukseen

Yksi opettaja haluaisi, että tulevat oppilaat saisivat realistisen näkemyksen koulutyöstä, luokassa voi olla 25 oppilasta ja vain yksi opettaja. Myös erityislapsen pitäisi päästä erityiskouluun, vaikka vanhemmat sitä vastustaisivat. Toinen opettaja on myös sitä mieltä, että ns. hankalat lapset etukäteen tiedossa, tarvittaessa erityiskouluun. Opettaja toivoo myös, että esikoulussa olisi pätevä henkilökunta ja paljon määrärahaa. Eräs opettaja toivoo esikoulussa harjoiteltavan oman vuoron odottamista, koska luokassa on paljon lapsia ja vain yksi opettaja. Myös toisen oppilaan kunnioittaminen on tärkeää ja oppilaan on tärkeä tietää, mitä toiselle oppilaille voi tehdä ja mitä ei. Yksi opettaja luottaa nykyiseen esiopetukseen ja ei osaa mainita kehitettävää. Yksi opettaja vie-

lä korostaa, että ensimmäisen luokan tehtävänä on opetella erilaisia asioita, kuten lukeminen ja kirjoittaminen. Esikoulussa ei tarvitse ottaa turhia paineita tällaisissa asioissa.

Kolmella opettajalla ei ollut mitään lisättävää. Yksi opettaja toivoo, että esiopetus saa jatkaa. Yhden opettajan mukaan esiopetus on hyvä ja olisi tärkeää, että lapset sen kävisivät. Esiopetus tasoittaa oppilaiden lähtötilannetta ja lapset ovat tällöin tietyllä tavalla koulumaailmassa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Samanlaisia vastauksia tuli eri kysymyksiin, kuten erilaisten työskentelymuotojen harjoittelu, lapsen rohkaiseminen, tasapuolinen kohtelu. Opinnäytteessäni mukana olleille alkuopettajille esiopetus on kokonaisuudessaan tarpeellista ja hyödyllistä. Se, mitä esikoulussa opitaan, auttaa lasta alkavalla koulutaipaleella. Vastaavanlaisia tuloksia on saatu aiemmissa tutkimuksissa, kuten Virtasen (2008) pro gradu -työssään Miten esiopetus näkyy alkuopettajan työssä. Lapsen siirtyminen alkuopetukseen ensimmäiselle luokalle koetaan olevan esiopetuksen jatkona. Samaa toteaa Kallio & Mäki (2000) pro gradu -työssään Kouluvalmius – edelleen lapsen valmiutta?

Alkuopettajat kokivat, että esiopetus edistää sosiaalisten taitojen oppimista. Lapset oppivat olemaan toisten lasten kanssa ja toimimaan ryhmätilanteissa. Oman vuoron odottaminen voi olla lapselle haastavaa, etenkin innokkaalle koululaiselle. Tätä esiopetuksessa voisi harjoitella vielä lisää. Lapsen persoonallisuus vaikuttaa kuitenkin sosiaalisuuteen. Virtanen (2008) toteaa pro gradu -työssään, että erään alkuopettajan mielestä lapsen käyttäytyminen on persoonasta kiinni. Mikäli on sellainen lapsi, jolla on voimakkaat aggressiot, niin ei yksi vuosi pysty muuttamaan persoonallisuutta. Kurpan (2009) mukaan yksi vuosi ei välttämättä muuta lasta sosiaaliseksi, vaan kouluunmeno saattaa auttaa lasta parhaiten. Mikäli lapsi on sosiaalisesti kypsytön, ei lykkäys aina muuta lasta sosiaaliseksi. Kuitenkin opettaja voi toivoa saavansa tietää ns. hankalat lapset etukäteen, jotta heidät voi tarvittaessa ohjata erityiskouluun.

Virtanen (2008) kertoi pro gradu -työssään, että yhteistyötaitojen puutteena tuli esille pettymysten sietokyvyn puute. Tämä tuli esille myös tässä opinnäytteessä. Alkuopettajat kokivat tärkeäksi, että esiopetuksessa harjoitellaan myös tätä taitoa ja ohjataan lasta toimimaan oikein pettymystilanteissa. Tunnekuohut voivat joskus olla hyvinkin

valtavia. Suuressa ryhmässä pettymystilanteet voivat olla hyvin haastavia, etenkin kun luokassa on vain yksi aikuinen.

Satujen lukeminen koettiin edelleen tärkeäksi. Ylönen (2000) painottaa teoksessaan satujen tärkeyttä sekä satujen avulla opitaan yleistietämystä, kuten puut ja sienet. Satujen avulla voidaan opetella käyttäytymisen malleja. Satuja kannattaa lukea lapsille jo varhaislapsuudesta alkaen, sillä sadut tukevat lapsen kehitystä monipuolisesti. Nurmiraanta ym. (2009, 41) toteaaakin, että sadutuksen avulla saadaan selvitettyä lapsen sanavarastoa. Sitä kannattaa ja pitääkin kartuttaa. Satu on yksi työmenetelmä, jota käytetään alkuopetuksessa. Satujen ja tarinoiden lukemisella on tärkeä rooli alkuopetuksessa. Näin lapsi oppii käyttämään mielikuvitustaan.

Oikea kynäote koettiin hyvin tärkeäksi alkuopetuksessa. Esiopetuksessa olisi hyvä kiinnittää siihen huomiota, koska suuressa ryhmässä kynäotteen korjaaminen on vaikeaa. Ensimmäisellä luokalla on usein vähemmän aikuisia opastamassa. Oikea kynäote auttaa myös kirjoituskäsialan muodoissa ja ulkonäössä. Mitä aikaisemmin oikea kynäote lapselle saadaan, sitä paremmin hän selviytyy alkuopetuksessa. Toisella luokalla tulee jo kaunokirjoitus, johon tarvitaan oikeata kynäotetta.

Esiopetusta antavien lastentarhanopettajien ja alkuopettajien yhteistyö on hyvin minimaalista. Siihen toivotaan parannusta. Usein käy niin, että tiedonsiirto alkuopettajan ja lastentarhanopettajan välillä tehdään niin, ettei siinä ole mukana tulevaa alkuopettajaa, joka aloittaa ensimmäisen luokan. Näin alkuopettajalle jää hyvin niukat tiedot tulevasta oppilaista.

8 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön perusteella totean, että alkuopettajat kokevat esiopetuksen edistävän lapsen kouluvalmiuksia ja etenkin sosiaalisten taitojen oppimisessa. Virtasen (2008) tutkimus ”Miten esiopetus näkyy alkuopettajan työssä” tukee tätä opinnäytettä. Virtasen tutkimuksessa haastatellut opettajat kokivat, että esikoulussa opitaan hyvin sosiaalisia valmiuksia. Lapset ovat oppineet toimimaan ryhmässä, kuuntelemaan toisia. Lapsen persoonallisuus kuitenkin vaikuttaa sosiaalisiin taitoihin. Useissa muissa tutkimuksissa on myös todettu sosiaalisten taitojen parantuvan esikoulussa. (Virtanen 2008, 42.)

Yksi tärkeimmistä esiopetuksen hyödyistä on vuorovaikutus toisten lasten kanssa. Sosiaaliset taidot koetaan hyvin tärkeäksi kouluvalmiuksia ajatellen. Esiopetuksessa lapset ovat ryhmääntyneet ja luoneet kaverisuhteita toisiin lapsiin. Kaverisuhteet helpottavat tulevaa koulunkäyntiä ja ystävyysuhteet vaikuttavat lapsen myöhempään kehitykseen. Esiopetuksessa lapsen ystävyysuhteet opettavat etenkin käyttäytymisen normeja, millä on merkitystä hänen menestymiselle toveripiireissä ja koulutyössä. Siirtyminen esiopetuksesta koulumaailmaan sujuu helpommin, jos lapsella on hyviä ystäviä samassa koulussa.

Sosiaalisten taitojen puute hankaloittaa lapsen koulunkäyntiä. Lapsi ei tällöin pysty käyttäytymään, kuten alkuopetuksessa odotetaan. Lapsi ei kykene esimerkiksi leikkimään luokkatovereidensa kanssa, vaan usein tulee riitaa. Lasta tulee ohjata oikeanlaiseen käyttäytymiseen, jotta hän oppii toimimaan oikein toverisuhteissa. Tämä voi vaatia alkuopettajalta aikaa.

Lapset ovat kuitenkin erilaisia saapuessaan ensimmäiselle luokalle. Jo sillä on suuri vaikutus, mihin vuodenaikaan lapsi on syntynyt. Vuoden loppupuolella syntyneet lapset, etenkin pojat, ovat eri lähtöviivalla alkuvuodesta syntyneiden kanssa. Lapsilla on myös erilaiset taitotasot, kuten keskittymiskyky ja saattaa annetut tehtävät loppuun. Lapsen kehitys ja saadut kokemukset ovat yhteydessä kodin, kasvuympäristön ja koulun välillä.

Leikki ja sadut kuuluvat esiopetukseen. Alkuopettajilla on haasteita sopeuttaa esiopetuksen käyneet lapset koulumaailmaan, jolloin leikkejä ja satuja on vähemmän. Leikit ja sadut kuitenkin piristävät alkuopetusta, jolloin lapset jaksavat työskennellä paremmin. Leikit myös edesauttavat oman luokan ryhmäytymistä.

Mielestäni oikea kynäote on erittäin tärkeä. Sitä on hyvin vaikea korjata iän vanhetessa. Päiväkodissa tulisi puuttua siihen heti, kun lapsella huomataan olevan väärä kynäote. Kynäotteen korjaaminen vie oman aikansa, eikä se ole helppoa lapsille.

Lapsen rohkaiseminen voi tapahtua esimerkiksi silloin, kun päiväkodissa on lelupäivä. Lapset saavat kertoa lelusta, milloin on saanut ja keneltä. Tällöin lapset oppivat puhumaan ryhmässä ja miettimään omaa leluaan, miksi se on tärkeä. Lapset kokevat lelupäivän hyvin tärkeäksi ja he ottavatkin usein mielilelunsa päiväkotiin. Kaikki lapset

eivät välttämättä osaa kertoa lelustaan juurikaan mitään, mutta se on puheen harjoittelua. Oman mielilelun esittely on usein hyvin tärkeä hetki lapsille.

Pätevää henkilökuntaa päiväkodissa jo on, mutta määrärahoja ei ole tarpeeksi. Kaikkea suunniteltua materiaalia on mahdotonta hankkia, joten päiväkodin työntekijät joutuvat soveltamaan useasti käyttäen muita olemassa olevia materiaaleja. Olisi ihanteellista, jos päiväkodin työntekijät saisivat hankkia esimerkiksi ne askartelumateriaalit, joita tarvitaan askarteluun. Lasten ei tarvitsisi käyttää aina vain sitä, mitä varastosta löytyy. Tämä on kuitenkin kaupungin kustannusasia, monesta asiasta pitää säästää. Tämä on ikävää, etenkin varhaiskasvatuksessa, koska lapsissa on se tulevaisuus.

Esiopetusaika on lapselle tärkeää. Silloin lapsi on päiväkodin vanhimpia lapsia. Lapsi odottaa esiopetukseen pääsyä ja päästyään sinne, hän on hyvin ylpeä siitä. Esiopetuksessa olevat lapset ovat usein ”esikuvia” pienimmille päiväkotilaisille. Esiopetus antaa hyvää mallia lapselle, jolloin opetellaan myös esimerkiksi hyviä ruokailu- ja käyttäytymistapoja. Päiväkodissa harjoitellaan jatkuvasti kirjoittamaan oma nimi, etenkin omiin askarteluihin.

Jatkotutkimuksena ehdotan ainakin, että miten voisi parantaa esiopettajien ja alkuopettajien yhteistyötä. Se on hyvin tärkeää. Alkuopettajat jatkavat siitä, mihin esiopettajat ovat jääneet. Esiopettajien ja alkuopettajien yhteinen tiedonsiirtopalaveri on hyvin lyhyt, joten siinä ei ehdi käsitellä välttämättä kaikkea lasten asioita. Millainen olisi toimiva yhteistyö ja miten se on toteutettavissa? Siinä on hyvä kysymys.

Olen tehnyt opinnäytetyön teoriaosuuden yhdessä opiskelutoverini kanssa. Yhteistyö on sujunut melko hyvin. Olemme auttaneet toisiamme aineiston hankinnassa ja teorian tekemisessä. Vaikeutena oli yhteisen ajan löytäminen teorian tekemiselle. Sen vuoksi opinnäytetyön valmistuminen siirtyi puolella vuodella eteenpäin. Tätä työtä oli mielenkiintoista tehdä, koska keskimmaisella pojallani oli ensimmäisellä luokalla käyttäytymisongelmia ja sosiaaliset taidot olivat melko puutteellisia koululuokassa. Poikani on syntynyt loppuvuodesta, hän on luokkansa nuorin.

LÄHTEET

Almqvist, F. 2009. Koulukypsyys mielenterveyden näkökulmasta. Teoksessa: Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Kuningasvuosi. Leikin kulta-aika. Helsinki: Tammi.

Asetus opetustoimen kelpoisuusvaatimuksista. 7 §. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980986?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=esiopetus> [viitattu 17.8.2011].

Bricker, D. & Waddel, M. VARSU -Varhaisen oppiman ohjaamisen suunnitelma. Opetussuunnitelma 3-6 -vuotiaille. Juva: WS Bookwell Oy.

Brotherus, A., Hytönen, J. & Krokfors, L. 2002. Esi- ja alkuopetuksen didaktiikka. Juva: WSOY.

Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Juva: Ws Bookwell Oy.

Doverborg, E. & Pramling, I. 1998. Att förstå barns tankar. Metodik för barnintervjuer. 2. painos. Stockholm: Liber.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Greene, Ross W. 2006. Tulistuva lapsi. Uusi lähestymistapa helposti turhautuvien ja joustamattomien lasten ymmärtämiseen ja kasvattamiseen. Helsinki: Finn Lectura.

Grön, M. 2003. Viisivuotiaan kielelliset taidot lukutaidon ennustajana. Psykologian laitos. Pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Hakkarainen, P. 2002. Kehittävä esiopetus ja oppiminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1988. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Jantunen, T. 2009. Kuusivuotiaan kehityspsykologiaa. Teoksessa: Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Kuningasvuosi. Leikin kulta-aika. Helsinki: Tammi.

Jantunen, T. 2009. Mitä koulu voi opettaa esiopetukselta. Teoksessa: Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Kuningasvuosi. Leikin kultaa-aika. Helsinki: Tammi.

Järvenpää, T. Sadun keinoin oppimaan – jalat irti lattiastako? Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Kallio, T-T. & Mäki, K. 2000. Kouluvalmius – Edelleen lapsen valmiutta? Kouluvalmiustutkimuksia suorittavien psykologien näkemyksiä kouluvalmiudesta. Jyväskylän yliopisto. Chydenius-Instituutti. Pro gradu – tutkielma.

Kallioniemi, A. 2008. Uskontokasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Kangasmaa, T., Petäjä, H. & Vuorelma, P. Lapsenkaltainen. (toim.) Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Oy Nord Print Ab.

Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. STAKES. Helsinki: Edita.

Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti: ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: WSOY.

Korkeamäki, R-L. 2011. Kieli ja vuorovaikutus oppimisympäristöissä. Teoksessa: Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino.

Kurppa, R. 2009. Koulukypsyys ja sen arvioiminen koululääkärin näkökulmasta. Teoksessa: Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Kuningasvuosi. Leikin kultaa-aika. Helsinki: Tammi.

Laasonen, K. 2005. Lasten Motoristen taitojen arviointi. Teoksessa: Rintala, P., Ahonen, T., Cantell, M. & Nissinen, A. (toim.) Liiku ja opi. Liikunnasta apua oppimisvaikeuksiin. PS-kustannus.

Lautela, R. 2009. Keskellä uutta syntymää. Teoksessa: Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Kuningasvuosi. Leikin kultaa-aika. Helsinki: Tammi.

Lummelahti, L. 2001. Yksilöllinen esiopetus. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Lyytinen, P., Korhonen, M. & Lyytinen, H. 1998. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY.

Lyytinen, P. & Lyytinen H. 2002. Tiedollinen kehitys lapsuudessa. Teoksessa: Sinkkonen, J. Pesästä lentoon, Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Porvoo: WSOY.

Nurmiraanta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja.

Opetushallitus. 2010. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2011. Esiopetuksen toteuttaminen. saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus/esiopetuksen_toteuttaminen [Viitattu 22.3.2011].

Opetushallitus. Oikeus esiopetukseen. saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus/oikeus_esiopetukseen [Viitattu 12.7.2010].

Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Paakkari, A-M., Salonen, M. 2009. Saatellen eskarista ekalle. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

Ruokonen, I. 2011. Musiikin monet kielet. Teoksessa: Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus.

Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja *Kasvatus* 22, 5-6, 387-398.

Vierre, K. 2010. Vanhempien näkemyksiä Jokelan päiväkodissa. Sosiaalian koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Virtanen, A. 2008. Miten esiopetus näkyy alkuopettajan työssä? Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu – tutkielma. Oulun yliopisto.

Ylönen, H. 2000. Loihditut linnut, satujen merkitys lapsille. Tampere: Tammer-Paino.

Liite 1

Sari Luoranen

25.8.2010

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

Sosiaaliaala. Kasvatus- ja perhetyö

██████████

██████████

██████████

45700 Kuusankoski

HYVÄ ██████████ REHTORI

Opiskelen Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa kasvatus- ja perhetyötä. Teen osana tutkintoani opinnäytetyön, jossa selvitetään opettajien näkemyksiä esiopetuksesta.

Pyydän lupaa, että saan toteuttaa tutkimukseni haastattelemalla ██████████
██████████ koulun alkuopettajia.

Toteutan tutkimuksen opettajien haastatteluun pohjautuen elokuussa 2010. Tarkoituksena on nauhoittaa opettajien haastattelut tarkempaa analysointia varten. Tutkimusmateriaali käsitellään luottamuksellisesti ja opettajien henkilöllisyys ei tule ilmi missään vaiheessa.

Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika on keväällä 2011. Tutkimukselle on Kouvolan perusopetuspäällikkö myöntänyt tutkimusluvan.

Kuusankoskella 25.8.2010

Sari Luoranen

Liite 2

Sari Luoranen

30.8.2010

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

Sosiaaliaala. Kasvatus- ja perhetyö

■■■■ koulun rehtori

■■■■■■■■■■

■■■■■■■■

■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■

HYVÄ ■■■■■ KOULUN REHTORI

Opiskelen Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa kasvatus- ja perhetyötä. Teen osana tutkintoani opinnäytetyön, jossa selvitetään opettajien näkemyksiä esiopetuksesta.

Pyydän lupaa, että saan toteuttaa tutkimukseni haastattelemalla ■■■■■ koulun alkuopettajia.

Toteutan tutkimuksen opettajien haastatteluun pohjautuen syyskuussa 2010. Tarkoitus on nauhoittaa opettajien haastattelut tarkempaa analysointia varten. Tutkimusmateriaali käsitellään luottamuksellisesti ja opettajien henkilöllisyys ei tule ilmi missään vaiheessa.

Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika on keväällä 2011. Tutkimuslupale on Kouvolan perusopetuspäällikkö myöntänyt tutkimusluvan.

Kuusankoskella 30.8.2010

Sari Luoranen

Liite 3

Sari Luoranen

25.8.2010

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

Sosiaaliala. Kasvatus- ja perhetyö

HAASTATTELULUPA

Opiskelen Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa kasvatus- ja perhetyötä. Teen osana tutkintoani opinnäytetyön, jossa selvitetään opettajien näkemyksiä esiopetuksesta.

Toteutan tutkimuksen opettajien haastatteluun pohjautuen syyskuussa 2010. Tarkoitus on nauhoittaa opettajien haastattelut tarkempaa analysointia varten. Tutkimusmateriaali käsitellään luottamuksellisesti ja opettajien henkilöllisyys ei tule ilmi missään vaiheessa.

Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika on keväällä 2011. Tutkimukselle on Kouvolan perusopetuspäällikkö myöntänyt tutkimusluvan.

Pyydän teiltä opettajilta lupaa, että saan toteuttaa tutkimukseni haastatteleamalla teitä.

Liite 4

1. Onko sinulla esiopetustaustaa? Onko sinulla esi- ja alkuopetuksen kelpoisuus?

2. Näkemyksesi esiopetuksesta?

3. Millaisia kouluvalmiuksia esikoulussa pitäisi harjoitella?

4. Millaisia sosiaalisia valmiuksia esikoulussa pitäisi harjoittaa koulua varten?

5. Millaisia tiedollisia ja taidollisia taitoja esikoulussa pitäisi opetella?

6. Onko luokallasi ollut lapsia, jotka eivät ole olleet esiopetuksessa? Jos on, miten se on näkynyt?

7. Miten mielestäsi esiopetuksessa voisi tukea myönteisen minäkuvan kehitystä?

8. Miten mielestäsi ongelmanratkaisutaitoa ja pettymyksen sietokykyä tulisi harjoitella?

9. Miten lapsen yksilöllisyys huomioidaan alkuopetuksessa?

10. Mitä ovat mielestäsi esiopetuksen hyödyt?

11. Sujuuko esi- ja alkuopettajien yhteistyö?

12. Miten yhteistyö on toiminut kohdallasi?

13. Mitä haluaisit kehittää esiopetuksessa?

14. Haluatko lisätä vielä tähän aiheeseen jotakin?
